

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут денної освіти
Форма навчання денна

Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

_____ Олена ЯРІШ

«_____» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «Місце та роль банківського кредитування у розвитку
промисловості України»**

**зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок**

освітня програма «Фінанси і кредит»

ступеня магістр

Виконавець роботи Прохоренко Олександр Юрійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доцент Соколова Альона Миколаївна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Рецензент Безкровний Олександр Валентинович

Полтава 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ	6
1.1. Економічний зміст банківського кредитування та його специфіка у сфері промисловості	6
1.2. Види ризиків банківського кредитування промисловості	9
1.3. Роль банківського кредитування промисловості в контексті розвитку національної економіки	14
Висновки за розділом 1	19
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ВПЛИВУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ НА ПРОМИСЛОВИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	21
2.1. Загальноекономічні тенденції розвитку банківського кредитування промисловості	21
2.2. Специфіка і тенденції розвитку вітчизняного банківського кредитування промисловості	25
2.3. Особливості кредитування промисловості державними банками	35
Висновки за розділом 2	44
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ	47
3.1. Пропозиції щодо забезпечення якості банківського кредитування промислових підприємств	47
3.2. Удосконалення організаційно-економічного забезпечення активізації банківського кредитування промислових підприємств України	53
Висновки за розділом 3	68
ВИСНОВКИ	70
ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Сучасний стан розвитку світової економіки характеризується загостренням геополітичної напруженості та конкуренції, а також ставить на повістку дня питання забезпечення адекватної реакції держав світу на прогресуючі зміни клімату. Промисловий сектор як каталізатор економічного розвитку знову стоїть в епіцентрі уваги науки і практики. Фінансове забезпечення розвитку промисловості сьогодні є вкрай актуальним для України, на суверенній території якої повномасштабна війна третій рік поспіль руйнує та загарбує активи промислових підприємств. Актуальним також є питання адаптації до норм та правил Євросоюзу вітчизняних промислових підприємств.

Метою роботи є вивчення теоретично-практичних засад, методичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення якості банківського кредитування та активізації його інструментів у забезпеченні розвитку промисловості України.

Досягнення поставленої мети реалізовувалося через послідовне вирішення завдань дослідження:

- з'ясувати економічний зміст банківського кредитування промисловості та його роль у розвитку національної економіки;
- узагальнити класифікацію видів ризиків банківського кредитування промисловості;
- провести комплексний аналіз тенденцій розвитку банківського кредитування вітчизняних промислових підприємств;
- розкрити особливості кредитування промисловості державними банками в умовах розвитку економіки України;
- удосконалити наукові та прикладні основи управління якістю банківського кредитування промисловості в умовах економічної нестабільності;
- сформулювати науково-практичні пропозиції щодо вдосконалення інституційних та організаційних аспектів активізації промислового кредитування

в Україні.

Об'єктом дослідження є банківське кредитування промисловості у контексті забезпечення сталого розвитку економіки.

Предметом дослідження є поглиблене вивчення теоретико-методологічних засад банківського кредитування промисловості в процесі забезпечення економічного розвитку та науково-прикладні та організаційні аспекти його активізації в Україні.

Для досягнення поставленої мети в роботі використано низку методів і наукових підходів: аналізу, синтезу, індукції та дедукції – при з'ясуванні особливостей банківського кредитування діяльності промислових підприємств; логічний – для формування висновків та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення діяльності банківського кредитування промисловості України; змістоутворюючий, інституційний, функціональний та відтворювальний підходи – при з'ясуванні економічної сутності банківського кредитування промисловості; теоретичне узагальнення, групування та структурування – при розкритті класифікації різновидів банківського кредитування промисловості, класифікації його ризиків; історичний – при висвітленні загальноекономічних аспектів розвитку та стратегічних орієнтирів банківського кредитування промисловості та розкриття зарубіжного досвіду; табличний, графічний – при поданні результатів аналізу фінансово-економічного розвитку промислових підприємств, тенденцій банківського кредитування вітчизняних промислових підприємств та макроекономічного середовища України, особливостей кредитування промисловості банками державного сектору.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі і нормативно-правові акти, котрі регламентують кредитну діяльність банків України (Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Національного банку України), статистичні дані, річні звіти фінансових регуляторів (вітчизняні – Державна служба статистики України, Національний банк України, Незалежна асоціація

банків України, і зарубіжні – Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD), Портал статистичних даних ЮНІДО (UNIDO), Федеральний резерв США (FRED USA), Німецький Бундесбанк (Deutsche Bundesbank), Європейський центральний банк (ECB), Банк Англії (The Bank of England та ін.), матеріали інформаційно-аналітичних видань, наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців-економістів і аналітиків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ

1.1. Економічний зміст банківського кредитування та його специфіка у сфері промисловості

Як економічне поняття «банківське кредитування промисловості» не поширене в науковій літературі. Частіше дослідники застосовують такі терміни як «банківське кредитування підприємств» або «кредитування промисловості». Підходи до розуміння економічної сутності банківського кредитування промисловості потребують уточнення. Насьогодні наука не виробила консолідованого розуміння сутності поняття «банківське кредитування промисловості». Аналіз наукових інформаційних джерел свідчить про те, що в теорії ринкових відносин економічна сутність банківського кредитування промисловості розглядається через призму економічного змісту ланцюжка його змістовно утворювальних понять: «кредит», «банківське кредитування», «промислове підприємництво» та «промислове підприємство».

Так, промисловість – це галузь національної економіки, яку формують промислові підприємства своєю наявністю, утворенням, функціонуванням та розвитком, тобто підприємництвом. Наукові трактування економічного змісту понять «промислове підприємство» та «промислове підприємництво» різняться. Найбільш повним з ракурсу розкриття економічного змісту поняття вважаємо підхід О. Шишкіної, яка підходить до розгляду промислового підприємства як самостійного суб'єкта, що провадить виробничий процес в інтересах власників, працівників та споживачів продукції [64, с. 167]. Ключова особливість промислового підприємництва полягає у його спрямуванні на виробництво продукції і товарів не тільки для кінцевого споживача, а й для проміжного споживання іншими виробниками. Тенденції розвитку галузі промисловості тісно пов'язані з розвитком національної економіки та геополітики, що вимагає

особливого розставлення пріоритетів у розвитку виробничого сектору з боку уряду України та їх співвіднесення зі стратегічними завданнями інших галузей.

Узагальнюючи напрацювання вчених виділимо специфічні риси промисловості, які об'єктивно або суб'єктивно формують особливості банківського кредитування підприємств цієї галузі: залежність від природних та кліматичних факторів; вплив на екологію довкілля; високий рівень ресурсо- та енергоспоживання; потреба у значному обсязі державної фінансової підтримки для підтримки функціонування та розвитку стратегічно важливих підприємств; деіндустріалізація виробничого потенціалу; нагальна вимога комплексного та системного інноваційного оновлення техніки і технологій виробництва; високий запит на нові знання; здатність формувати економічні цикли через трансформаційні зміни на рівні промислових революцій [7].

Розкриття економічного змісту банківського кредитування промисловості передбачає з'ясування сутності фінансової категорії «кредит». Щодо його трактування у науковій літературі, то підходи майорять різнобарв'ям. Так, під кредитом розуміють позикову вартість, її рух від кредитора до позичальника і навпаки; власне факт передачі визначеної суми грошей у кредит на принципах платності, повернення, терміновості, забезпеченості; договір між двома суб'єктами щодо надання фінансових активів у кредит; форму переміщення капіталів.

Із сукупності існуючих у науковій літературі формулювань категорії «кредит» очевидним є те, що недоцільно зводити його розуміння до економічних відносин, оскільки кредит присутній і у правовій площині. Прийнято говорити про кредит з позиції законів діалектики як про рух, динаміку переміщення коштів, їх трансформацію.

Особливою рисою кредиту є те, що джерелом фінансових ресурсів банку виступають залучені ним кошти на кредитних засадах (платності, поверненості та терміновості). Це свідчить про роль банківської системи у розвитку кредитування для потреб суб'єктів економіки. Тому слушною думкою є те, що за умов ринкових відносин загальноекономічна роль

комерційних банків як ключових суб'єктів кредитних відносин формується через їх здатність залучати тимчасово вільні кошти підприємств та населення й ефективно їх використовувати для задоволення фінансових потреб реального сектору економіки задля забезпечення кругообігу ресурсів в економіці [20, с. 37].

Комерційні банки як найбільші розпорядники акумульованих коштів є учасниками як державно-приватних проектів, так і міжнародних фінансово-кредитних програм. Для них це розширює пропозицію доступних фінансових ресурсів на ринку капіталів та створює можливість диверсифікувати кредитні портфелі через реалізацію функціонування у якості фінансового посередника між першочерговим кредитором (вкладником депозиту, надавачем міжбанківського кредиту) та позичальником.

Обґрунтований зміст причинно-наслідкового ланцюжка з-поміж розглянутих економічних категорій та понять уособлюється у вигляді структурно-логічної схеми уточнення та поглиблення сутності банківського кредитування промисловості (рис. 1.1).

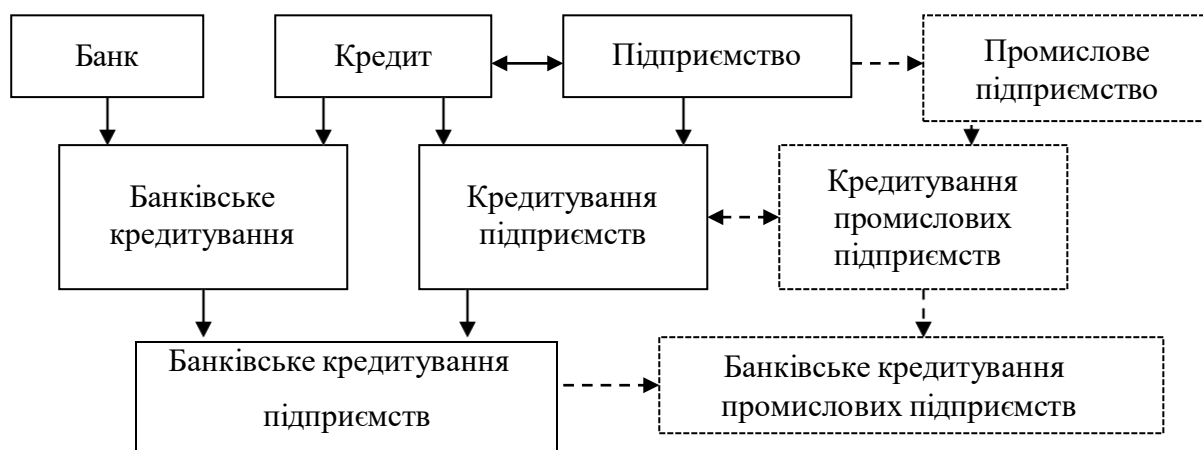

Рисунок 1.1 – Структурно-логічна схема взаємозв'язку економічного змісту банківського кредитування промисловості

Джерело: побудовано автором на основі [26]

В умовах ринкової економіки банківський кредит виступає важливим джерелом фінансового забезпечення інноваційного розвитку промислових підприємств. Однак, інвестиційно-інноваційні проекти вимагають істотних капіталовкладень із властивими їм ризиками. Інвестиції банків входять до

складу фінансового потенціалу розвитку національної економіки [33, с. 27].

Як окремий вид банківське кредитування промисловості досить закономірно базується на дотриманні сторонами ряду ключових принципів кредитування, а саме повернення, платності, терміновості і цілеспрямованості.

Особливі риси надання банками кредитів на промисловий розвиток за сучасних умов господарювання узагальнено у додатку А.

Отже, підсумовуючи вищевикладене констатуємо, що особливості банківського кредитування промисловості, у першу чергу, визначаються особливостями діяльності промислових підприємств та обумовлені їх поточними та інвестиційними потребами у фінансових ресурсах, незадоволених за браком власних внутрішніх фінансових ресурсів. Істотний попит існує саме на довгострокове кредитування банками для впровадження енергозберігаючих та інноваційних технологій на виконання принципів сталого розвитку. Банківський кредит є важливим джерелом формування фінансового забезпечення сталого розвитку промисловості України.

1.2. Види ризиків банківського кредитування промисловості

Вивчення підходів учених щодо економічної сутності поняття «кредитний ризик» дозволяє відмітити досить широке його ототожнення з «ризиком позичальника». У загальному вигляді його визначають як ймовірність неповного та/або несвоєчасного виконання позичальником частини чи усіх зобов'язань перед кредитором згідно з умовами кредитного договору [23;38; 53]. Подібне розуміння характерне і зарубіжній науковій думці. Наприклад, «кредитний ризик» сприймається як «ймовірні втрати активів або недоотримані доходи, чого може зазнати кредитор внаслідок порушення позичальником договірних зобов'язань» [73].

Комплексним підходом щодо розуміння сутності кредитного ризику є

той, що привертає увагу до якості обслуговування позичальником узятих на себе зобов'язань перед кредитором. Такий підхід утверджує, що з позиції банку грамотно буде розрізняти такі терміни: кредитний ризик позичальника; ризик кредитного портфелю; кредитний ризик забезпечення; ризик кредитного договору [40, с. 43].

Інший погляд на кредитний ризик простежується у його розумінні як ключовий елемент кредитної політики банку. Тому, вірним твердженням є те, що кредитні ризики становлять найсуттєвішу загрозу для банку і є частиною прорахунків банківського менеджменту [60, с. 212]. Наприклад, І. Охріменко вважає, що під кредитним ризиком слід розуміти ймовірність настання загрози втрати частини банківських ресурсів, упущеної вигоди у вигляді недоотримання доходів або зростання витрат внаслідок здійснення активних банківських операцій [47, с. 162]. У свою чергу, Р. Яворський формулює кредитний ризик як ймовірність несприятливих змін грошових потоків бізнесу через розбіжність у часі їх обсягів, що обумовлює проблеми із поточною платоспроможністю позичальника [65, с. 47].

Отже, економічна наука напрацювала низку досить різних підходів до визначення сутності кредитного ризику. Підсумовуючи вищевикладене, розглядаємо як універсальне трактування кредитного ризику банку як ймовірність втрат фінансових ресурсів у перспективі та недоотримання фінансових вигід його кредитної діяльності.

Вітчизняні вчені-економісти суттєву увагу приділяють питанню важливості розвитку класифікації кредитних ризиків банківської діяльності. Особливо це стосується розгорнутого, комплексного бачення різновидів той банківського кредитування промисловості. Вивчення наукового досвіду з цього питання дозволяє вивести ряд класифікаційних ознак для ризиків банківського кредитування промисловості. А саме: джерело продукування кредитного ризику, масштаби ймовірних наслідків його реалізації, походження ризику за суб'єктом, локальність дії чи охоплення ресурсів банку, ступінь врахування кредитного ризику при прийнятті рішення щодо задоволення кредитної заявки;

ризик нецільового використання кредиту; рівень передбачуваності ризику; причини виникнення ризику; доцільність для банку прийняття ризику; ймовірний розмір втрат від реалізації ризику; характер впливу ризику на кредитну діяльність банку; зміст кредитних операцій; відповідність принципам сталого розвитку; ступінь доступності банку до фінансових інструментів НБУ, якими підтримується кредитування пріоритетних сфер національної економіки; спеціалізація кредитного портфелю банку; чисельність учасників банківського кредитування; віднесення позичальника до стратегічно важливих підприємств промисловості; потрапляння ініціатора проекту до переліку об'єктів підвищеної небезпеки; залежно від виду промислової діяльності; рівня технологічного розвитку виробничої бази; специфічних рис зовнішньоекономічної діяльності позичальника; віднесення кредиту до пулу певних концентрацій кредитного портфеля банку; залучення позичальника до участі у проектах чи програмах державно-приватного партнерства, в тому числі і з міжнародною підтримкою; спектру наслідків реалізації ризику банківського кредитування промисловості (додаток Б).

Наведена класифікація сприяє модернізації підходів до розуміння сутності кредитного ризику, а на цій основі й нове бачення управління ним та підвищення його ефективності за рахунок комплексного підходу та врахування ендогенних та екзогенних детермінант породження кредитного ризику в промисловості.

Кредитний рейтинг позичальника є обов'язковою складовою для вивчення кредитного ризику. Кредитний рейтинг виражає кредитоспроможність позичальника в цілому або за окремою статтею боргів на основі універсальної об'єктивної шкали оцінювання [66, с. 140]. Так, кредитний рейтинг забезпечує можливість створення візитівки для потенційних кредиторів-контрагентів щодо своєї спроможності оплачувати своєчасно узяті зобов'язання. Кредитний рейтинг, не розкриваючи конфіденційну інформацію про позичальника, здатен викликати до нього довіру з боку кредитора і створити надійну основу для побудови їх взаємин на принципах

транспарентності та взаємної вигоди [24].

Вивчення сучасної наукової літератури щодо загальноекономічних чинників на кредитний ризик в процесі банківського кредитування промисловості дозволяє звести їх у систему на рисунку 1.2.

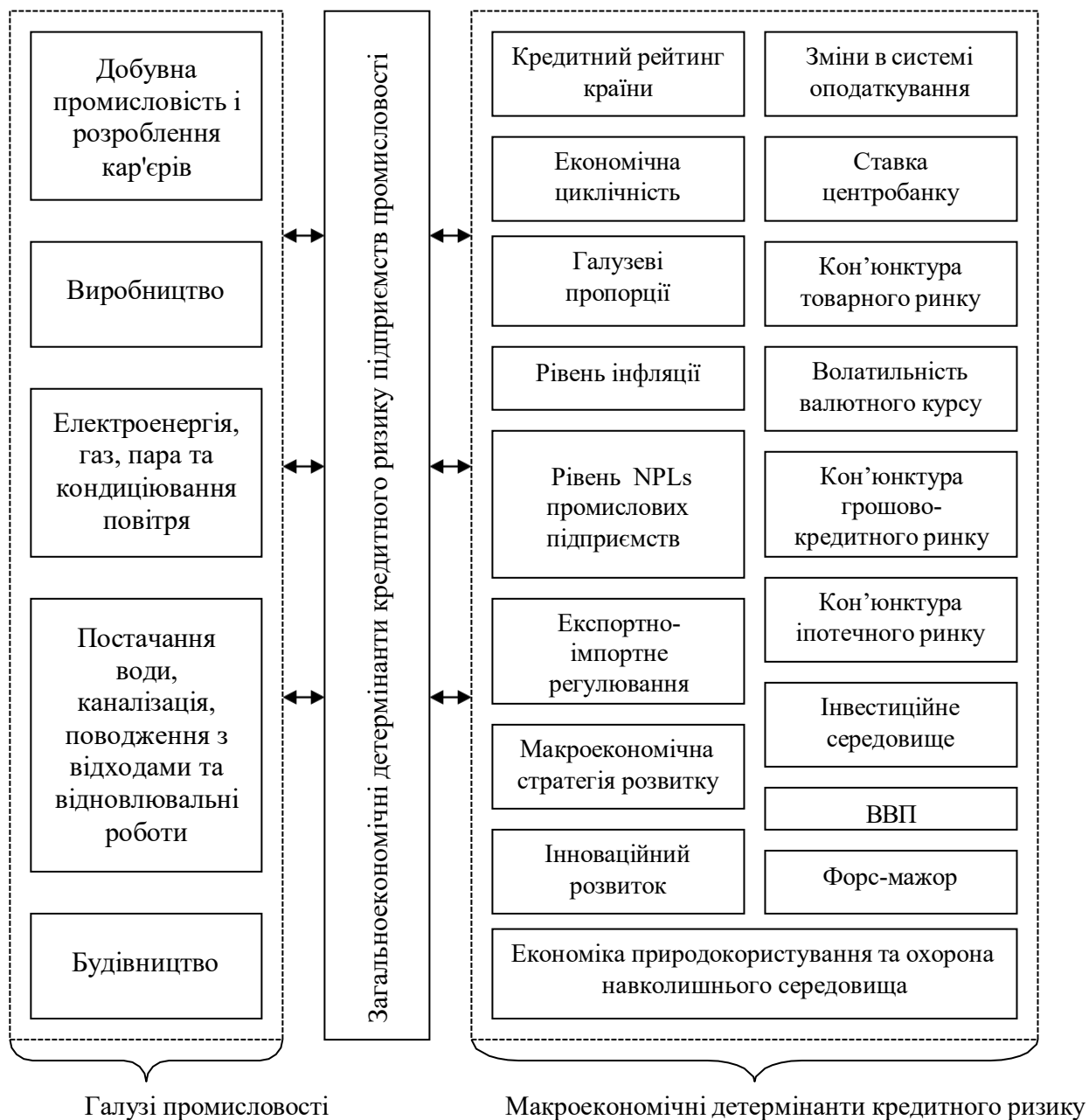

Рисунок 1.2 – Загальноекономічні чинники ризику банківського кредитування промисловості

Джерело: побудовано автором на основі [47; 59; 74; 79]

Розкриваючи дискусію навколо питання банківського кредитування промисловості, підприємства якої є стратегічно значимими для розвитку національної економіки, вважаємо, що з погляд у площину безпеки має

приковуватися до поняття «загроза». Під нею розуміємо критичну стадію розгортання небезпечної ситуації. Стратегічно важливі виробники промислової продукції істотний внесок роблять у забезпечення макроекономічної безпеки. У кожній країні різниться перелік стратегічно важливих промислових видів виробництва, утім універсальними визнано: оборонно-промисловий виробничий комплекс; машинобудування, в тому числі авіабудування; аерокосмічна промисловість; зв'язок; хімічна та нафтова промисловість; виробництво високотехнологічного обладнання; харчова промисловість; переробка в агропромисловому комплексі; енергетика.

Систематизація наукових джерел дала можливість ідентифікувати чинники кредитного ризику за пріоритетністю галузі промислового виробництва, до якої спрямовуються кошти банку (додаток В).

Отже, серед загальноекономічних детермінант формування кредитного ризику у діяльності банків України при фінансуванні об'єктів промисловості ключовими є: довготривалість повномасштабної війни та затягування мирного процесу, загроза втрати економічної самостійності держави та перетворення її на сировинну базу для більш розвинутих країн; висока імпортозалежність за стратегічними групами товарів; дискримінаційні умови зовнішньої економічної політики іноземних держав стосовно вітчизняних товарів; різновекторність цілей зарубіжних інвесторів та стратегічної мети економічного розвитку української економіки; посилення залежності фінансового ринку від світового ринку капіталів; падіння виробництва; валютна неповноцінність національної грошової одиниці; нарощення зовнішнього боргу; техніко-технологічний баласт старого енергонеефективного виробничого обладнання; високий рівень тінізації та корупції економіки; загроза нових геополітичних конфліктів.

Підводячи підсумки за питанням, можемо стверджувати, що розкрита багатоаспектність проблематики детермінантних чинників породження кредитного ризику банківського кредитування промисловості обумовлена складністю та різноманіттям виробничих процесів промислових підприємств та надмірною чутливістю до кон'юктурних змін на світовому ринку.

1.3. Роль банківського кредитування промисловості в контексті розвитку національної економіки

Наукове вивчення розвитку національної економіки використовує поряд такі терміни, як «економічне зростання» та «економічний розвиток». Їх подібна семантика на перший погляд криє у собі сутнісні відмінності. Так, розвиток – це процес, що реалізується як низка послідовних змін з метою досягнення нової якості через кількісні перетворення і трансформації [58]. Натомість, зростання – це перевершення попереднього стану у кількісному вимірі. Отже, зростання є кількісною характеристикою розвитку. Утім, кількість – це не завжди якість. Економічна наука виробила два основні підходи щодо визначення понять «економічний розвиток» та «економічне зростання» через їх тотожність та наявність суттєво відмінних рис.

Ототожнення розвитку та зростання в економіці обумовлює їх розуміння через призму зміни кількісних та якісних економічних критеріїв. Водночас, співвіднесення та розмежування цих понять встановлює чітку субпідпорядкованість, а саме зростання є складовою економічного розвитку. На підтвердження цього думку вченого І. Черв'якова: «економічне зростання – це кількісний економічний розвиток, а економічний розвиток – якісне економічне зростання» [62]. Однак, у своєму природному значенні розвиток є послідовною зміною станів рівноваги системи в цілому, перехід з одного якісного стану рівноваги до іншого. Тобто економічний розвиток – це зводиться до кількісного розширення виробництва, а передбачає його трансформацію через ускладнення та внутрішню диференціацію.

Дискусія щодо спільного та відмінного між цими поняттями розгорнута і в економічній літературі приводить до формулювання таких ключових тверджень:

– економічне зростання стосується тільки реального сектору економіки і вимірюється за певний проміжок часу, тоді як економічний розвиток

передбачає досягнення якісно вищого рівня виробництва, забезпечення підняття рівня життя і розширення впровадження інноваційних технологій;

– і економічне зростання, і розвиток, мають кількісні показники вимірювання для їх аналізу та оцінки. Наприклад, економічне зростання оцінюється за абсолютним приростом чи зменшенням валового внутрішнього продукту на душу за два роки поспіль. Натомість, економічний розвиток оцінюється через показники тривалості життя, рівня добробуту чи бідності смертності серед дітей та молоді;

– економічне зростання, на прикрість, не розкриває інформації щодо використання природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, рівень безробіття, рівень захворюваності населення. Уряд держави від імені своїх громадян займається проблемами довкілля, в тому числі і впливом екологічних викликів на світовій арені, зокрема глобальним потеплінням. Економічний розвиток має за прерогативу сталий розвиток, який передбачає задоволення сучасних потреб людей з турботою про майбутні покоління.

Характерною відмінною рисою економічного розвитку порівняно із економічним зростанням є часовий вимір. З приводу цього М. І. Младен відмічає, що економічне зростання охоплює зміни матеріального виробництва у короткостроковому періоді, тоді як економічний розвиток є довгостроковим процесом [79]. Ототожнення економічного зростання з динамікою матеріального виробництва не видається логічним, оскільки перший стимулюється за рахунок підвищення частки високотехнологічної промисловості, що властиво постіндустріальному розвитку суспільства. Вчений Младена М. І. наголошує на тому, що економічний розвиток країни є досяжним на основі більшої частки переробної промисловості у сукупному виробництві, а але все ж таке домінує сфера послуг [79]. Отже, взаємозв'язок промислового виробництва та фінансового забезпечення закладають надійну основу випереджаючого економічного розвитку як квінтесенція синергії потреб ефективного використання капіталу з реальними інвестиціями [79].

Ключовим аспектом проблеми виявлення різновидів економічного

розвитку виступає класифікація економічних показників. Варто зазначити, що за своєю об'єктивною сутністю «розвиток» – це надзвичайно багатогранне явище. За останні десятиліття актуальність питань сталого розвитку посіла належне місце у науці та практиці. Наукова література налічує певну широту підходів щодо визначення поняття «сталий, стійкий розвиток», які узагальнені у додатку Г.

Розрізняють чотири складові цілісного процесу сталого розвитку – це людський, соціальний, екологічний та економічний [89].

Сталий економічний розвиток – це процес, у якому експлуатація ресурсів природи, інвестицій, цільовий напрям технологічного розвитку та інституційні реформи є зкоординованими, гармонізованими збільшують як поточний, і майбутній потенціал задоволення потреб людини.

Отже, сталий економічний розвиток ґрунтується на рішеннях уряду держави, бізнесу та суспільства, які спрямовані не на подальше вичерпування ресурсів планети Земля та розширенні масового споживання, а на ефективну переробку відходів, перехід на відновлювані джерела енергії чим уможливорюється збалансований розвиток.

Важливо вказати основні показники економічного розвитку (додаток Д). Результати їх аналізу створюють інформаційну основу для здійснення якісних та структурних змін в економіці.

Велику зацікавленість наука виявляє до вивчення впливу загальноекономічних факторів на банківське кредитування, зокрема промисловості. Серед цих факторів ключовими є: питома вага довгострокових коштів у кредитному портфелі банківської системи; ступінь доступності кредитних ресурсів на фінансовому ринку; різні види концентрацій у кредитних портфелях комерційних банків.

Науковий підхід до висвітлення впливу макроекономічного середовища на кредитування банками промисловості дозволяє структурувати їх, що представлено у додатку Е. Система загальноекономічних факторів як певна взаємопов'язана сукупність чинників, які впливають на діяльність обох сторін

процесу кредитування та безпосередньо об'єкт, що потребує фінансових впливань, вміщує домінуючим чином позитивні загальноекономічні тенденції такі, як: зростання валового внутрішнього продукту; помірну інфляцію; фінансову стабільність банківської системи; налагоджений інвестиційний механізм, в тому числі і через програми державно-приватного партнерства; податкове стимулювання окремих галузей промисловості, зокрема тих, що демонструють кращу динаміку кількісних та якісних показників з точки зору економічного розвитку (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Вплив банківського кредитування промисловості на економічний розвиток національної економіки

Джерело: побудовано автором на основі [12; 27; 32]

З іншого боку, негативний вплив об'єктивно існуючих загальноекономічних чинників таких як скорочення валового внутрішнього продукту, галопуюча інфляція; посилення податкового тиску; диспаритет цін на товарних ринках, тощо) створює ефект зворотного зв'язку, що провокує стагнацію економічного розвитку та скорочення банківського кредитування промисловості.

Теоретичне обґрунтування ролі банківського кредитування промисловості у розвитку національної економіки можна представити у вигляді схеми, поданій на рис. 1.4.

Рисунок 1.4 – Роль банківського кредитування промисловості у розвитку національної економіки

Джерело: побудовано автором

Проілюстрований процес взаємовпливу через прямі і зворотні зв'язки між банківським кредитуванням промисловості та розвитком макроекономічного середовища як унікального стану економіки свідчить, що сучасний етап економічних відносин характеризується домінуванням негативного впливу загальноєкономічних чинників. Однак, вони несуть у собі двояку природу і можуть чинити як позитивний, так і негативний вплив на розвиток банківської діяльності.

Можливості для розвитку чи стагнації формуються сукупністю факторів й одним із них є банківське кредитування. Враховуючи специфіку макроекономічного середовища в умовах війни, вектор розвитку національної економіки є позиціонованим через ті ж самі фактори, що впливають на банківське кредитування промисловості. З метою ефективного управління та підвищення результативності банківського кредитування доцільною є розробка та вжиття дієвих заходів щодо активізації банківського кредитування. Саме фінансові ресурси на кредитних засадах вліті в економіку не порушують стабільності грошової одиниці, що сприяє ефективному освоєнню цих коштів особливо промисловістю, яка створює засади купівельної спроможності гривні. Відповідно, грошово-кредитна стабільність позитивно впливає на розвиток економіки держави.

Висновки за розділом 1

На підставі проведеного дослідження науково-теоретичних засад банківського кредитування промислових підприємств у розвитку економіки сформульовано такі висновки:

1. Пропонується виділити банківське кредитування промисловості як окремий вид банківського кредитування, якому властиві такі характерні ознаки:
 - основною суттєвою ознакою банківського кредитування промисловості є галузева приналежність позичальника, а саме – приналежність до промислового виробництва, яке спрямоване не тільки на кінцевого споживача, а й на забезпечення інших підприємств засобами виробництва;
 - принципами банківського кредитування промисловості, актуальними для сучасного економічного розвитку, є принцип автономності, пріоритетності, дотримання принципів сталого розвитку, економічної синергії, інформаційної та цифрової компетентності;
 - специфічними ознаками банківського кредитування промисловості є

потреба/необхідність: значного обсягу кредитних коштів;

2. Удосконалено трактування визначення «банківське кредитування промисловості» з використанням інституційного, функціонального та відтворюваного наукових підходів, а також шляхом реалізації змістовно-утворювальної декомпозиції економічної сутності поняття за критеріями: об'єкт, суб'єкт, форма, джерело, зв'язки, умови та ціль.

3. Розроблено науково-теоретичні підходи до типів різновидів банківського кредитування промисловості шляхом виділення наступних класифікаційних ознак: галузева приналежність, колірна модель економіки; або міжнародних програмах підтримки;

4. Запропоновано розроблену класифікацію характерних ризиків банківського кредитування промисловості, поряд з широко використовуваними класифікаційними ознаками, низки нових, а саме в залежності від: колірної моделі економіки; банківського кредитування; наявності у реєстрі стратегічно важливих підприємств/об'єктів; небезпеки, галузева спрямованість, ступінь технологічного розвитку;

5. Поглиблено розуміння сутності макроекономічного середовища як унікального стану економіки, що формується під впливом певних загальноекономічних факторів, їх взаємозв'язків, які прямо чи опосередковано впливають на соціально-економічний розвиток країни і тим самим визначають визначальні характеристики економічного середовища для суб'єктів господарювання будь-якої форми власності та виду їх економічну діяльність.

6. Теоретичне обґрунтування зв'язку банківського кредитування промисловості та економічного розвитку здійснюється наступним чином: загальноекономічні фактори можуть виступати джерелом як позитивного, так і негативного впливу на розвиток банківського кредитування промисловості, а отже можуть створювати як простір для його розвитку, так і формувати зону стагнації. З огляду на його специфіку, банківське кредитування промисловості впливає на економічні показники, стан макроекономічного середовища та вектор розвитку економіки країни.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ВПЛИВУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ НА ПРОМИСЛОВИЙ
РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Загальноекономічні тенденції розвитку банківського кредитування промисловості

Наука та практика виділяють такі ключові загальноекономічні передумови формування можливостей для розвитку банківського кредитування промисловості, а саме: процеси повоєнного відновлення економіки через банківське кредитування промисловості; продовження загрози ймовірності виникнення форс-мажорних явищ в економіці, що позначиться на зниженні ефективності банківського кредитування промисловості; впровадження науково-технічних інновацій на основі передового досвіду країн світу з використанням кредитних коштів банків.

Сучасна економіка – це, перш за все, стан фінансового ринку [33]. Тож, підвищення ролі фінансового сектора в економіці явище не нове. Воно розпочалося у 1980-х роках і пов'язане з формуванням таких негативних макроекономічних наслідків, як: падіння обсягів матеріального виробництва, зниження капіталізації промислового сектора економіки, посилення соціально-економічних проблем, зокрема зростання безробіття через скорочення підприємств і, як наслідок, збільшення платіжного навантаження на державний бюджет [70].

Деформований війною розвиток національної економіки призводить до низки стратегічних соціально-економічних наслідків. Відповідно, процес кредитування економіки стає більш ризиковим та менш результативним. Так, спрямування фінансових ресурсів у розвиток промисловості вимагає терпіння банків в очікуванні прибутків, у той час як інші інструменти для інвестицій пропонують швидкий оборот фінансового капіталу. Звичайно, це призводить до того, що з часом знижується роль та значення банківського кредитування у

розвитку промисловості, а значить – і у розвитку національної економіки.

Вивчення досвіду розвинутих країн, зокрема США, фінансова система яких ґрунтується на функціонуванні розвинутого фондового ринку, показує послідовність змін в обсягах промислового виробництва, фінансового сектору, страхування та операцій з нерухомістю в сукупному валовому внутрішньому продукті (ВВП).

Якщо у 2010 р. частка галузей промисловості у ВВП США становила 38,46%, то вже у 2022 р. вона зменшилася до 17,01%. Ця динаміка, обумовлена, насамперед, розширенням фінансового сектора та інших сфер послуг, зокрема щодо створення цифрових продуктів.

Очікувано, що питома вага комерційних та промислових кредитів у кредитному портфелі комерційних банків США за вказаний період теж знизилася на 4,78 п. п. або 25% [80]. Утім, темпи розвитку економіки США, в тому числі і промислового виробництва, доводять досить невтішний висновок про те, що роль банківського кредиту у процесах розвитку промислової смарт-індустрії стала визначальною.

Подібний сценарій розвитку банківського кредитування промисловості прикладі США розкриває розуміння необхідності зміни моделі взаємовідносин між банківським та промисловим секторами економіки. Так, заборона злиття фінансового та промислового капіталів виключила вплив банківських інтересів у реалізації промислових проєктів. Взагалі, у банкоцентричних системах спостерігається нижчий рівень впливу кредитування на промисловий розвиток. До прикладу, порівняння США та Німеччини (табл. 2.1).

Дані таблиці 2.1 дозволяють зробити наукове припущення щодо процесу фінансування економіки через існуючі механізми державної фінансової підтримки, що поступово впливає на банки і промисловість. Так, питома вага промисловості у ВВП США, де фінансування набрало істотних обсягів: частка фінансового сектора у ВВП за останні 8-10 років зросла на 65%, а в Німеччині, з досить слабкою фінансовою підтримкою держави – питома вага фінансового сектора у ВВП скоротилася на 5,5%.

Таблиця 2.1 – Окремі показники розвитку банківського кредитування промисловості у США та Німеччині за 2015-2022 рр.

Рік	Частка промисловості у ВВП, %		Частка фінансів, страхування та нерухомості у ВВП, %		Комерційні та промислові кредити у кредитах підприємств, наданих банками, %	
	США	Німеччина	США	Німеччина	США	Німеччина
2015	22,75	29,79	22,28	15,82	19,85	12,06
2016	23,81	30,00	23,55	15,42	20,64	11,86
2017	23,75	30,14	24,48	15,40	20,78	11,84
2018	23,67	30,62	25,57	15,02	20,76	11,62
2019	25,21	30,48	26,55	14,66	20,66	11,92
2020	26,82	30,30	27,99	14,46	21,32	12,02
2021	27,44	29,97	29,27	14,39	20,99	11,96
2022	27,04	29,29	30,56	15,03	22,47	11,79

Джерело: побудовано автором на основі [80; 81]

Сучасний світ управляється через глобальні виклики, серед яких і пандемія корона вірусу і розв’язана ворогом безпрецедентна війна в Україні, і розгортання багатьох геополітичних конфліктів. Вплив цих подій істотно формує нинішнє макроекономічне середовище, а отже, визначає розвиток банківського кредитування промисловості. Пандемія COVID-19 стала серйозним випробуванням для країн світу за останні сто п’ятдесят років [68]. Аналіз окремих макроекономічних показників країн Євросоюзу та США у період виникнення та поширення пандемії коронавірусу дозволяє зробити низку висновків щодо виділення загальних тенденцій: катастрофічно швидке зниження ВВП на 1,5% у США та на 4% у країнах Євросоюзу; рекордне падіння промислового виробництва до 84% у США і до 76% у країнах Євросоюзу. Так, у Європі спрацювали урядові програми для промислового сектору, а саме: пільгові кредити, пролонгації, державні гарантії за зобов’язаннями бізнесу [82].

В умовах посилення процесів глобалізації, наростання геополітичної напруги, підвищення загрози кліматичних змін та загострення економічної конкуренції на світовому ринку формуються нові тенденції розвитку міжнародної економіки. Розвиток промисловості у світовому масштабі проходить під гаслом неоіндустріалізації. Світова економіка стає

транспарентною і трансформується через механізм кооперації [52]. Ці особливості зумовлюють необхідність та координації фінансової, промислової та макроекономічної політики країн світу.

На сьогодні важливим фінансовим інструментом провадження інноваційних змін у стратегії промислового розвитку був і залишається банківський кредит. Його вирішальна роль у досягненні цілей сталого розвитку та вирішенні завдань державної політики забезпечує формування нової парадигми світового порядку і глобального вектора розвитку. Так як промисловість реалізує інноваційний потенціал, то банківське кредитування є потужним джерелом фінансування його нарощення, адже інновації спрямовують економічний цикл угору [11].

Обґрунтована у науковій літературі оцінка сучасних тенденцій світового розвитку дає підстави стверджувати, що визначення загальноекономічних передумов розвитку перспективних напрямів банківського кредитування промисловості, закладається [28; 32; 83; 85]:

- четвертою промисловою революцією (Індустрія 4.0), що заснована на широкій цифровізації на основі конвергенції цифрових, біологічних та фізичних інновацій;

- впровадженням принципів сталого розвитку у банківській системі та промисловості до 2030 року;

- розвитком зеленого банкінгу та його вплив на екологічність промислового виробництва через надання кредитних та депозитних продуктів;

- формацією новітньої теорії економічної моделі за кольором: «біла» економіка (галузь охорони здоров'я); «чорна», тобто незаконна економіка; «сіра» або тіньова економіка; «коричнева», тобто паливна економіка; «червона» економіка, яка характеризується масовим безвідповідальним ставленням виробників до належної якості очисних споруд; «фіолетова» економіка або соціально-відповідальна економіка, у якій забезпечується дотримання прав і свобод людини, рівність можливостей, тощо; «золота» економіка, яка базується на відновлюваних джерелах енергії; «синя» економіка, пов'язана зі

збереженням водних ресурсів та безпеки від забруднення водних систем; «зелена» економіка передбачає розвиток до домінування стабільних, екологічно чистих, соціально відповідальних видів економічної діяльності;

– піднесенням важливості розвитку власної промислової політики кожною країною світу на тлі загострення світової конкуренції, наростання геополітичної напруженості, наближення загрози зміни клімату.

Отже, підсумовуючи можемо зробити висновок, що розвиток банківського кредитування промисловості істотно залежить від структури фінансової системи держави, наявності сприятливих та несприятливих макроекономічних факторів розвитку економічних відносин. При цьому кредитування банками промислового виробництва здатне суттєво змінити його структуру у бік виконання принципів сталого розвитку.

2.2 Специфіка і тенденції розвитку вітчизняного банківського кредитування промисловості

Особливої важливості набуває аналіз основних тенденцій розвитку банківського кредитування вітчизняної промисловості за сучасних реалій війни, яка посилила і без того наявну соціальну, економічну та політичну нестабільність. З часів пандемії коронавірусу довгострокова оцінка перспектив стала майже неможливою. Стратегічний ракурс прогнозування скоротився до одного року, що є істотним для конкретизації завдань промислового розвитку в Україні та участі у ньому банківського кредитування. Потрібно вивчити три аспекти цієї проблеми: виділити особливості фінансово-економічного розвитку української промисловості; проаналізувати банківське кредитування в Україні; вивчити їх взаємовплив.

Світовий досвід підтверджує, що стабільний розвиток економіки можливий лише на основі прогресивного зростання промисловості. Галузі

промислового виробництва в Україні є провідними у національній економіці за показниками ВВП, сплаченими податками, кількістю робочих місць [12]. Від темпів та якості розвитку промисловості залежать інші галузі економіки, соціально-культурне середовище, адміністративно-політична розбудова, а отже, і рівень добробуту домогосподарств, рівень життя суспільства та конкурентоспроможності держави в цілому [15].

Стратегічні завдання розвитку промисловості мають бути здійсненими, реалістичними і водночас не ігнорувати потенціал такого важливого інструменту, як банківський кредит, що здатен адресно і збалансовано забезпечити підтримку, а в національних масштабах принести мультиплікативний ефект синергії взаємодії фінансового та промислового капіталів.

При аналізі фінансово-економічних тенденцій розвитку промисловості України до та під час війни варто звернути увагу на окремі види економічної діяльності, а саме, передбачені розділами класифікатора видів економічної діяльності: Б «Видобуток корисних копалин та розробка кар'єрів», В «Обробні виробництва», Д «Постачання електроенергією, газом, парою та кондиціонування повітря», Е «Водопостачання; каналізація, поводження з відходами» та Ф «Будівництво» [19]. В таблиці 2.2 представлено основні показники діяльності підприємств промисловості України за доступними офіційними даними за період 2017-2021 років.

Фінансові результати підприємств промисловості демонструють, що до кінця 2021 року більшість з них подолали збитки, які були сформовані у 2020 році за наслідками пандемії COVID-19. Українська промисловість зазнала збитків у розмірі 24,34 млрд. грн. у 2020 році, але вже за 2021 рік відновила позитивний фінансовий результат на рівні 457,89 млрд. грн., перебиваючи в десятки разів минулорічні збитки, що позначилося на зростанні власного капіталу виробників.

У 2021 році питома вага промислових підприємств у загальній кількості діючих підприємств становила 11,80% або 82467 од., а чисельність зайнятих у

них працівників дорівнювала 2516,94 тис. чол. людина, що становить 86,10% усіх зайнятих працівників на підприємствах.

Таблиця 2.2 – Ключові фінансово-економічні показники діяльності підприємств промисловості України за 2017-2021 рр.

Показник	Роки				
	2017	20218	2019	2020	2021
Кількість активних промислових підприємств, одиниць	71 135	75 887	81 537	81 711	82 467
Частка підприємств промисловості (секції В, С, D, E), %	60,22	59,77	59,61	60,00	60,46
Частка підприємств будівництва, %	39,78	40,23	40,39	40,00	39,54
Частка активних пром. підприємств в загальній кількості підприємств, %	11,11	11,38	11,69	11,68	11,80
Кількість зайнятих працівників на пром. підприємствах, тис. осіб	2 627,90	2 629,90	2 598,93	2 514,09	2 516,94
Частка зайнятих осіб на підприємствах промисловості (секції В, С, D, E), %	88,82	88,13	86,75	86,91	86,10
Частка зайнятих осіб на підприємствах будівництва, %	11,18	11,87	13,25	13,09	13,90
Частка зайнятих осіб на промислових підприємствах у загальній кількості зайнятих осіб, %	31,77	30,36	28,42	27,76	27,79
Обсяг реалізованої промислової продукції, млрд. грн.	2 625,86	3 045,20	3 019,38	3 236,37	4 678,91
Обсяг виробленої будівельної продукції, млрд. грн.	105,68	141,21	181,70	202,08	258,07
Індекс промислового виробництва, %	97,10	95,30	91,70	104,50	97,80
Фінансовий результат (сальдо) до оподаткування пром. підприємств, млрд. грн.	83,93	160,57	182,73	-24,34	457,89
Частка збиткових промислових підприємств, %	28,35	27,20	27,05	29,70	28,85
Знос матеріальних активів, %	55,05	60,60	55,70	56,48	54,52
Обсяг капітальних інвестицій у промисловість, млрд. грн.	195,48	255,89	316,54	220,15	298,65
Обсяг валової доданої вартості промисловості, млрд. грн.	694,29	829,31	898,07	878,18	1262,07
Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості пром. підприємств, %	16,2	16,4	15,8	16,8	x
Індикатор ділової впевненості підприємств переробної промисловості	-4,80	-4,60	-5,80	-11,80	-8,10
Індикатор ділової впевненості підприємств будівництва	-24,60	-18,40	-19,50	-30,70	-21,70

Джерело: побудовано автором на основі [19]

Порівняння темпів зміни показників фінансово-економічного розвитку підприємств промисловості таких як ступінь зносу основних фондів галузі наведено на рисунку 2.1.

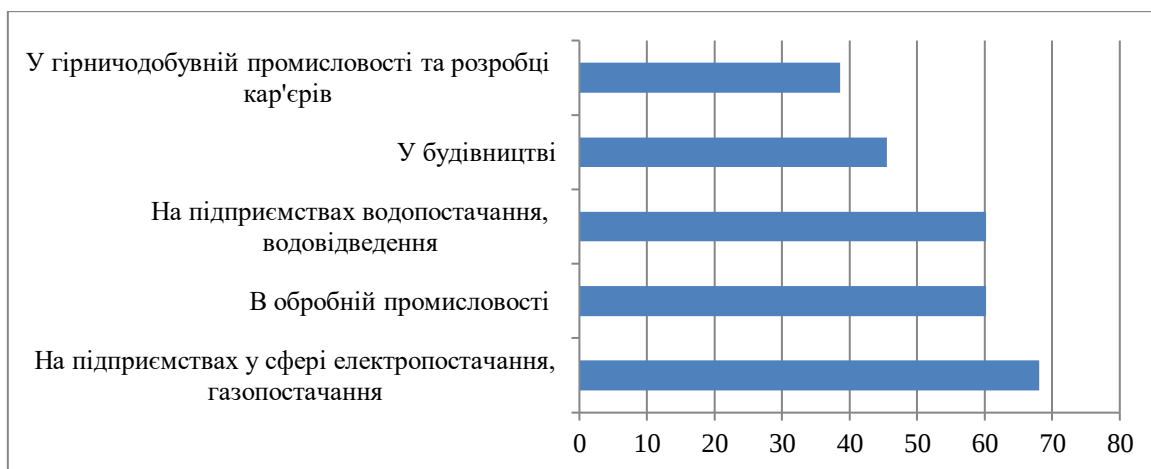

Рисунок 2.1 – Питома вага фізичного зносу основних засобів у критичних видах інфраструктури промисловості України

Джерело: побудовано автором на основі [19]

Кількісний склад та якісний стан основного капіталу промислових підприємств тісно пов'язаний із проблемою високого рівня енергоспоживання. Так, українська промисловість забирає близько 32% енергії країни [18].

Підвищення енергоефективності промисловості залежить від капітального переоснащення, від довгострокових вкладень, що спрямовуються у галузь для інноваційного енергетичного та екологічного технологічного оновлення. Утім, незважаючи на істотну частку капітальних вкладень у промисловість, питома вага доданої вартості, створюваної виробниками промислової продукції, суттєво нижча. Це свідчить про низький рівень окупності інвестицій, а також недостатнє генерування доходів оновленими потужностями. Так, найбільша питома вага капітальних вкладень властива обробній промисловості (37,17%), найменша – підприємствам галузей водопостачання, каналізації, поводження з відходами (1,47%) [19].

Аналіз структури розподілу капітальних вкладень за галузями промисловості, які освоєні підприємствами в середньому за період 2017-2021 рр. свідчить про те, що вітчизняним виробникам складніше залучати необхідні

обсяги фінансування через подорожчання кредитів банків та нерозвиненість фондового ринку. Тому, промислові виробники орієнтуються на власні сили, сформований капітал і поступки поточних кредиторів [22].

Так, у 2021 році, саме питома вага власних коштів у складі джерел капітальних вкладень абсолютно переважала на підприємствах добувної промисловості (99,51%), обробної промисловості (97%), електропостачання, газопостачання (79,16%). Вагому частку власний капітал займав у структурі джерел капітальних вкладень на підприємствах водопостачання; каналізації, поводження з відходами (40,57%), будівельних підприємствах (24,73%). Підприємства, що постачають електроенергію, газ, пару та кондиціоноване повітря, у структурі фінансування своїх капітальних вкладень істотною часткою (17,22%) мають банківські кредити та інші позики [19].

Інноваційна активність є ключовим аспектом розвитку українських промислових підприємств. В нашій державі за 2000-2020 рр. питома вага промислових підприємств з інноваційно-активною позицією скоротилася на 6,67% і становила 16,80% в 2020 р. Витрати промислових підприємств на здійснення інновацій зросли за цей період. У структурі джерел фінансування витрат інноваційної діяльності підприємств промисловості у 2017-2020 роках найбільшу питому частку займали власні кошти підприємств: в середньому 86,45%, а кошти платників податків – 3,39%) [19].

На початок повномасштабного військового вторгнення промислові підприємства були на шляху виходу з економічної кризи, обумовленої пандемією коронавірусу. Долання соціально-економічних наслідків бізнес локдауну при нерозв'язаних глибинних проблемах розвитку вітчизняної промисловості – разом визначали складність ситуації у галузі.

Шок національної економіки внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ 24 лютого 2022 року назавжди змінив фінансово-економічне становище вітчизняної промисловості. Аналіз показників розвитку підприємств промисловості у 2022 році свідчить про зниження порівняно з 2021 роком.

У 2022 році порівняно з 2021 роком кожне десяте підприємство припинилося з різних причин; індекс виробництва промислової продукції понизився майже вдвічі із 97,8% до 55,3%; рівень ділової впевненості підприємств промисловості скоротився до 26,24%; обсяг реалізованої продукції видобувних та переробних галузей зменшився на 30,06% або на 606,02 млрд. грн.

Варто згадати про енергетичний та промисловий сектори нашої економіки, які стали об'єктами ракетних ударів ворога. Станом на 23 січня 2023 року вітчизняна енергосистема зазнала 12 ракетних ударів ворога, 14 ударів безпілотників, зруйновано 422 підприємства промисловості [21].

У відповідності до методології оцінки потреб після настання стихійного лиха (PDNA) Світового банку, станом на 1 липня 2022 року сукупні втрати промисловості України оцінювалися на 8,1 млрд. дол. США – це майже 4% довоєнного рівня ВВП [37]. Розмір прямої шкоди промисловим активам та інфраструктурі через підлив окупантами Каховської ГЕС оцінений експертами у 2,9 млрд. дол. США, з них 1,26 млрд. дол. США – збитки енергетиці України [48].

Насьогодні загроза промисловій безпеці України залишається і концентрується вона на сході країни, де йдуть активні бойові дії, які нищать промисловий потенціал. Зусиллями Міністерства економіки України реалізується програма щодо релокалізації промислових підприємств із зони бойових дій. Ще у липні 2022 року за її результатами 467 підприємств були передислоковані і відновили роботу на новому місці. З них третина – це підприємства переробної промисловості [35]. Масштаб наслідків війни для промислової безпеки України виглядає загрозливо, важко підрахувати точні цифри. Звичайно, має місце усвідомлення важливості внеску промислових підприємств у регіональний валовий внутрішній продукт (рис. 2.2). До війни, яка розпочалася на Сході України вторгненням російських загарбників у квітні 2014 р., частка промисловості Луганської області у ВВП становила 5,72%, Донецької області – 16,25%, Автономної республіки Крим – 2,16%.

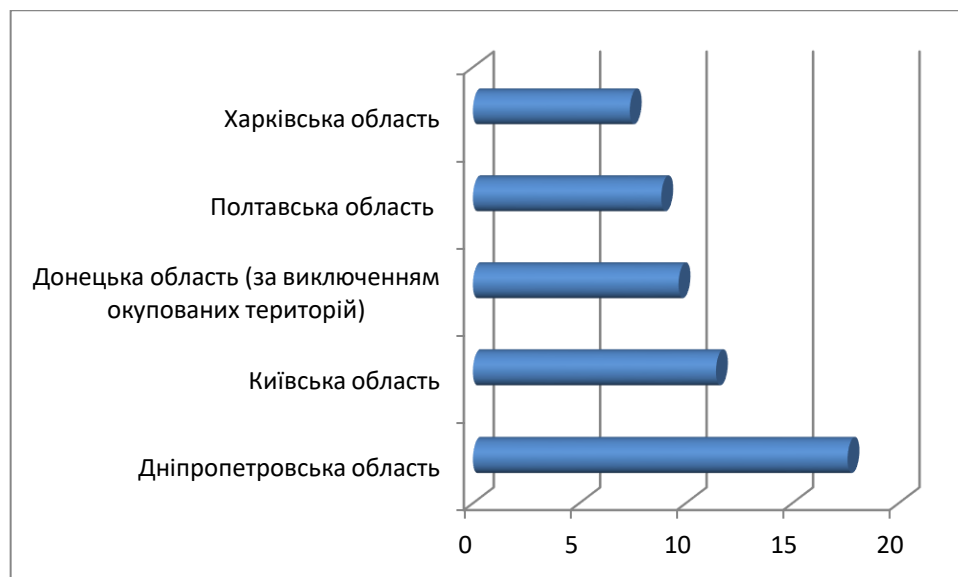

Рисунок 2.2 – Частки у ВВП промислових підприємств окремих областей України у 2021 році

Джерело: побудовано автором на основі [19]

Світовий досвід війн вчить, що падіння реального ВВП на 25-50% характерне впродовж першого року після нищівної поразки, як це було свого часу у Німеччині, Австрії, Іраку, Японії; або у разі охоплення бойовими діями на більш як половині території держави (наприклад, Боснія і Герцеговина) [4].

Складна економічна ситуація у промисловості все одно підлягає виправленню. Так, урядом України із залученням міжнародних експертів та громадськості розробляється план відбудови економіки України, в якому особливе місце відводиться промисловості. На сьогоднішній день, План відновлення України вміщує відразу декілька національних програм, які безпосередньо стосуються промислового розвитку: «Розвиток секторів економіки з доданою вартістю», «Drimbig», «Енергетична незалежність та Зелений курс», «Забезпечення конкурентного доступу до капіталу» тощо. Зокрема, в останньої із названих програм «Забезпечення конкурентного доступу до капіталу» передбачається створення Національного фонду структурної трансформації економіки (так званого Національного банку розвитку), передбачаються інструменти щодо посилення присутності банківського капіталу у процесах рекапіталізації та його нарощення для підтримки кредитування ще в умовах війни [51]. Варто вказати про «Доступні

кредити 5-7-9%» для бізнесу та населення – програма, що вже реалізується [35]. Забезпечення зростання обсягів залучення інвестицій в економіку України із зовнішніх та внутрішніх джерел, є критично важливим питанням для покращення інвестиційного клімату в національній економіці [5].

Критично важливим вважаємо запровадження програм страхування військових ризиків при розробці інвестиційних проектів у промисловості. У 2024 р. набрали чинності зміни до Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків тощо. Страхування воєнних ризиків посилює довіру потенційного інвестора в процесі залучення фінансових ресурсів в національну економіку, а разом із набранням чинності змін до Закону, покриття від воєнних ризиків можуть отримати також і українські компанії, які інвестують в Україну [36].

Розуміння потенційної ролі банківського кредитування у процесах відбудови промислового сектору фокусується на аналізі ресурсного потенціалу та стану стабільності банківської системи в Україні за останні роки. Зазначимо, що станом на грудень 2024 р. в Україні функціонує 62 банки, з яких 5 банків із державним капіталом, 19 банків із 100% іноземним капіталом. Загальний обсяг активів банків станом на грудень 2024 р. склав 3258508 млн. грн., з них непрацюючі – 38%. Проаналізуємо структуру пасивів банків в Україні за період 2019-2023 рр. (табл. 2.3).

Так, проведений аналіз даних засвідчує достатньо високий рівень довіри населення та суб'єктів господарювання до банків в Україні. Зокрема, суттєве збільшення зобов'язань банків мало місце за підсумками 2022 р. – на 338,09 млрд. грн. або 18,79% та в цілому за 2023 р. – на 275,47 млрд. грн. або 12,89%. Розширення боргів є результатом зростання депозитів державних нефінансових корпорацій станом на кінець грудня 2023 р., порівняно із початком цього року на 47,99% або 47,95 млрд. грн. і обсягу депозитів інших нефінансових корпорацій на 23% або 145,97 млрд. грн. [39].

Таблиця 2.3 – Структура сумарних пасивів банків в Україні за 2019-2023

рр.

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Пасиви банків, млрд. грн., в т.ч.:	1 493,30	1 822,84	2 053,23	2 351,68	2 748,81
Капітал, млрд. грн.	199,92	209,46	255,51	215,84	337,41
Зобов'язання, млрд. грн., в т.ч.:	1 293,38	1 613,38	1 797,72	2 135,84	2 411,41
Кошти суб'єктів господарювання, млрд. грн.	498,16	646,49	758,43	889,53	1 142,47
Кошти суб'єктів господарювання, %	38,52	40,07	42,19	41,65	47,38
Кошти фізичних осіб, млрд. грн.	552,12	681,89	726,90	933,24	1 034,22
Кошти фізичних осіб, %	42,69	42,26	40,43	43,69	42,89

Джерело: побудовано автором на основі [39]

Важливо акцентувати, що соціально-економічні проекти, пов'язані із відновленням чи відбудовою, чи новим будівництвом для бізнесу, населення вимагають довгострокового фінансування. Проблема формування довгих ресурсів банків в Україні залишається перманентною. Питома частка довгострокових депозитів у загальному обсязі залучених коштів банками з стабільно зменшувалася: з 8% у 2008 р. до 1,17% у 2021 р. З війною ситуація погіршилася: вага довгострокових депозитів у загальному обсязі депозитного портфелю станом на листопад 2023 р. – 0,65% [39]. Сприяння розширенню кругообігу банківського кредиту та формування довгострокового капіталу в національній валюті – це один із пріоритетних напрямів реформування фінансової системи у напрямі розвитку інвестиційного ринку [29]. Узагальнені дані щодо показників розвитку банківського кредитування промисловості за період 2010-2023 рр. подано у таблиці 2.4.

Аналіз даних таблиці 2.4 дозволяє зробити такі висновки:

1) банки проводили досить активну і навіть агресивну політику кредитування промислових підприємств до локдаунів 2020 р., пов'язаних із безпрецедентними заходами запобігання поширення коронавірусу. Про це свідчать співвідношення обсягів банківського кредитування та обсягів залучених депозитів підприємств промисловості;

Таблиця 2.4 – Показники розвитку банківського кредитування промислових підприємств за 2010-2023 рр.

Рік	Кредити промислових підприємств / Депозити промислових підприємств, %	Кредити промислових підприємств / Активи, %	Кредити промислових підприємств / Кредити нефінансових корпорацій, %	Кредити промислових підприємств надані банками державного сектору / Кредити промислових підприємств, %	NPLs промислових підприємств / Кредити промислових підприємств, %	Кредити промислових підприємств в іноземній валюті / Кредити нефінансових корпорацій в іноземній валюті, %	NPLs промислових підприємств в іноземній валюті / Кредити промислових підприємств в іноземній валюті, %	Промислові та будівельні підприємства, які отримали збиток, %	Кредити промислових підприємств / ВДВ промислового сектору, %
2010	419,76	20,20	37,98	-	12,83	48,11	15,31	44,55	68,07
2011	329,81	18,87	34,57	-	10,52	46,20	10,38	40,20	60,96
2012	320,32	17,76	33,06	-	9,39	44,74	7,81	40,18	58,06
2013	336,05	18,26	33,72	-	8,48	46,81	6,58	38,17	70,25
2014	411,50	22,09	37,35	-	15,35	46,14	16,86	37,86	80,32
2015	355,98	22,96	36,56	-	30,11	43,25	36,98	28,33	66,67
2016	303,75	24,65	37,67	-	37,20	50,94	47,24	28,56	56,01
2017	285,42	23,14	37,19	-	39,26	54,65	45,05	28,80	44,45
2018	277,73	23,41	37,02	52,92	54,53	55,92	58,38	27,59	38,38
2019	217,96	18,28	36,67	55,43	49,70	58,89	53,88	27,41	30,40
2020	151,68	14,66	36,89	52,39	23,72	59,25	50,74	30,01	30,42
2021	106,51	11,91	32,52	42,50	25,19	50,74	31,32	29,20	19,38
2022	99,67	9,79	30,53	53,32	30,00	47,51	35,66	36,85	23,06
2023	60,82	6,94	29,31	63,37	31,05	50,97	37,54	-	-

Джерело: побудовано автором на основі [19; 39]

2) роль банківського кредитування промисловості з-поміж активних операцій стабільно скорочувалась. Так, за період 2010-2022 рр. частка кредитів банків у промисловість в сукупних активах банківського сектору знизилась на 10,5 п.п. Станом на кінець грудня 2023 р. цей показник становив 7,01%. Частка банківського кредитування промисловості в портфелі кредитів нефінансовим корпораціям знизилась на 8,71 п.п., однак в цілому за 2010-2023 рр. становила близько третини кредитного портфеля нефінансових корпорацій;

3) істотна частка банківського кредитування промисловості належить банкам державного сектору: до 50% у 2018-2022 р., і вище 60% з 2023 р.;

4) визначальний вплив на загальну якість кредитного портфелю банків (NPLs) мають промислові кредити в іноземній валюті. Серед них половина – це непрацюючі активи.

Отже, глибока економічна криза, посилена війною, ще довго продукуватиме суттєві негативні наслідки для розвитку економіки України у довгостроковому періоді. Насьогодні найбільша надія пов'язана із встановленням миру та зосередженням усіх зусиль для проведення повоєнної відбудови України. Особливо кричущим є питання фінансового забезпечення відбудови економіки, покращення динаміки макроекономічного середовища та загального економічного середовища України. Зважаючи на те, що саме банки державного сектору за останні роки зайняли левову частку промислового кредитування у загальному обсязі банківського кредитування важливим є розкриття їх ролі та потенціалу в розвитку і повоєнному відновленні промислового сектора України, та, відповідно, розвитку економіки.

2.3 Особливості кредитування промисловості державними банками

Офіційними документами Кабінету Міністрів України визначено пріоритетні сфери для вливання державних банківських ресурсів [57]: суб'єкти

підприємництва, що постраждали через збройну агресію російської федерації проти суверенної держави Україна; сільське господарство та суміжні з ним галузі національної економіки; бізнес, що відноситься до критичної інфраструктури; харчова промисловість та продуктовий ритейл разом із суміжними галузями; інфраструктурні проекти щодо відбудови чи розвитку інфраструктури; інфраструктура транспорту та логістики; релокація підприємств; виробнича техніка і технології для імпортозаміщення.

Державні банки є держателями лєвової частки активів банківської системи (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Ключові показники діяльності банків державного сектору за 2019-2023 рр.

Ключові показники діяльності	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.12.2023
Власний капітал банків, млрд. грн.	199,92	209,45	255,51	215,84	337,41
Власний капітал банків державного сектору, млрд. грн.	91,50	93,89	112,56	88,89	164,08
Частка власного капіталу банків державного сектору, %	45,77	44,83	44,05	41,19	48,63
Чисті активи банків, млрд. грн.	1 493,29	1 822,84	2 053,23	2 351,67	2 748,81
Чисті активи банків державного сектору, млрд. грн.	818,35	951,66	951,63	1 175,680	1 472,55
Частка чистих активів банків державного сектору, %	54,80	52,21	46,35	49,99	53,57
Зобов'язання банків, млрд. грн.	1 293,37	1 613,38	1 797,71	2 135,83	2 411,40
Зобов'язання банків державного сектору, млрд. грн.	733,52	864,764	846,940	1 098,78	1 308,471
Частка зобов'язань банків державного сектору, %	56,71	53,60	47,11	51,45	54,26
Резерви банків (млрд. грн.)	488,29	383,07	305, 09	365,11	358,95
Резерви банків державного сектору (млрд. грн.)	371,75	273,95	213,61	250,74	270,06
Частка сформованих резервів банками державного сектору, %	76,13	71,51	70,02	68,68	75,24
Прибуток/збиток банків, млрд. грн.	58,35	39,72	77,37	21,92	130,55
Прибуток/ збиток державних банків, млрд. грн.	34,23	21,88	42,60	19,25	80,27
Частка прибутку/збитку банків державного сектору, %	58,66	55,10	55,06	87,85	61,49

Джерело: побудовано автором на основі [39].

За даними таблиці 2.5 можна стверджувати, що протягом 2019-2023 рр. державні банки домінували у банківському секторі за такими фінансовими

показниками: власний капітал банків державного сектору у його загальній сумі по системі займає 44,89%; абсолютний приріст власного капіталу банків державного сектору за 2023 рік становило 75,19 млрд. грн.; питома частка чистих активів державних банків у їх загальній сумі сягає 51,38%; абсолютний приріст чистих активів державних банків за 2023 рік становило 296,87 млрд. грн.; питома вага зобов'язань державних банків у сукупних зобов'язаннях по системі становило 52,63%; абсолютний приріст зобов'язань державних банків за 2023 рік дорівнював 209,688 млрд. грн.; питома частка сформованих резервів державними банками у сукупних резервах банківської системи досягла 72,31%, а частка прибутку державних банків у загальному обсязі прибутків банківської системи становить майже 64%. Незмінним флагманом серед банків, і не тільки державних, з найвищою прибутковістю залишається АТ КБ «Приватбанк», частка прибутку якого у 2023 році становила 67,83% загальної суми отриманих державними банками.

Більшість банків державної власності були створенні через капіталізацію статутного капіталу внаслідок націоналізації (ПАТ АБ «Укргазбанк», АТ КБ «Приватбанк», АТ «Сенс Банк»). Отже, їх усього п'ять, але вони мають більше 50% у банківській системі за кількістю клієнтів. З точки зору, ринкової кон'юнктури та убезпечення від нерівних умов – це є загрозою. Тому у планах уряду є питання приватизації та можливого розукрупнення окремих державних банків.

Інформацію щодо найкращих семи банків України представлено у додатку Ж.

Актуальні показники кредитування промисловості державними банками за 2019-2022 рр. подано в таблиці 2.6.

Банки державної власності в Україні – це системно важливі комерційні банки. Відповідно їх кредитна діяльність, особливо промислове кредитування, є важливим чинником впливу на розвиток національної економіки держави. Характеризуючи основні показники кредитування банками із державним капіталом промисловість України у 2019-2023 рр., робимо висновок про істотну

участь та роль державних банків у розвитку національного виробництва українських товарів та продукції. У 2023 р. питома вага промислових кредитів державних банків у сукупному обсязі наданих кредитів банківською системою досягла 61,47%.

Таблиця 2.6 – Показники промислових кредитів від банків державного форми власності України за 2019-2023 рр.

Показник	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024
Всі кредити банків, млрд. грн.	1 097,59	1 049,57	1 149,56	1 133,56	1 144,25
Всі кредити банків державного сектору, млрд. грн.	624,85	540,32	539,40	609,13	709,367
Частка, %	56,93	51,48	46,92	53,74	61,99
NPLs банків державного сектору, %, з них:	63,52	57,41	47,08	53,05	48,83
АТ КБ «Приватбанк», %	78,38	73,95	69,92	69,21	60,79
Кредити банків, надані нефінансовим корпораціям, млрд. грн., в т.ч.:	744,64	724,15	752,32	754,37	777,04
промислові кредити, млрд. грн.	273,03	267,16	244,62	230,32	216,73
промислові кредити (%), з них:	36,67	36,89	32,52	30,53	27,89
непрацюючі промислові кредити (%)	49,70	23,72	25,19	30,00	30,33
промислові кредити надані банками державного сектору (%), з них:	55,43	52,39	42,50	53,32	61,47
непрацюючі промислові кредити надані банками державного сектору (%)	50,14	51,17	23,16	40,06	38,93

Джерело: побудовано автором на основі [39]

Розширення кількості державних банків на ринку промислового кредитування пояснюється нинішньою політикою уряду щодо підтримки національного виробника. Адже, саме державні банки є активними учасниками Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%». Її форвардами є АТ КБ «Приватбанк» (50,195 млрд. грн. виданих кредитів) та АТ «Ощадбанк» (31,69 млрд. грн. виданих кредитів) [36].

Утім, існує нагальна проблема високого рівня NPLs. Станом на 01.01.2024 р. частка непрацюючих кредитів у промисловому портфелі державних банків у загальному обсязі сукупних кредитів, виданих промисловим підприємствам зросла до 40,06% [39]. З них найбільша частка непрацюючих активів належить АТ КБ «Приватбанк». На жаль, війна позначається на платоспроможності позичальників, які вдаються до кредитування через брак коштів та бажання і необхідність рухатися вперед. Найбільш поширена ця проблема за послугами фінансового лізингу, обсяг яких в середньому займає 34% у загальному обсязі кредитів, наданих банками державного сектору клієнтам у 2019-2023 рр. (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Показники промислового кредитування в розрізі державних банків за 2019-2022 рр.

Показники / Рік	2019	2020	2021	2022
Валова додана вартість промислового сектору, млрд. грн.	898,06	878,17	1 262,07	998,95
Промислові кредити державних банків, млрд. грн., у т. ч.:	151,74	145,61	104,87	123,62
АТ «Ощадбанк»	45,36	47,89	26,32	31,87
АТ «Укрексімбанк»	71,14	62,96	44,63	51,46
ПАТ АБ «Укргазбанк»	20,42	23,11	22,28	27,99
АТ КБ «Приватбанк»	14,83	11,65	11,64	12,31
Частка державних банків у валовій доданій вартості промисловості, %, у т.ч.:	16,90	16,58	8,31	12,38
Частка промислових кредитів АТ «Ощадбанк», %	5,05	5,45	2,09	3,19
Частка промислових кредитів АТ «Укрексімбанк», %	7,92	7,17	3,54	5,15
Частка промислових кредитів ПАТ АБ «Укргазбанк», %	2,27	2,63	1,77	2,80
Частка промислових кредитів АТ КБ «Приватбанк», %	1,65	1,33	0,92	1,23
Частка непрацюючих промислових кредитів у кредитному портфелі державних банків, %, у т.ч.:	50,14	51,17	23,16	40,06
Частка непрацюючих промислових кредитів АТ «Ощадбанк», %	49,18	53,42	14,12	41,89
Частка непрацюючих промислових кредитів АТ «Укрексімбанк», %	54,39	58,26	22,69	35,45
Частка непрацюючих промислових кредитів ПАТ АБ «Укргазбанк», %	10,23	10,79	6,90	29,99
Частка непрацюючих промислових кредитів АТ КБ «Приватбанк», %	87,66	83,63	76,55	77,50

Джерело: побудовано автором на основі [19; 39; 42-46]

Роль банків державного сектору у фінансовій підтримці розвитку

промислових підприємств доцільно проаналізувати за допомогою такого показника як частка промислових кредитів, наданих банками державного сектору у валовій доданій вартості промислового сектору, в тому числі в розрізі банків державного сектору. Аналіз даних таблиці 2.7 дає можливість зробити висновок щодо реального впливу державних банків на розвиток промисловості. У загальному обсязі промислового кредитування частка державних банків є вагомою – не менш, ніж 50%. Цей критерій валовій доданій вартості промисловості нижчий у рази – 13,54%. Частка промислових кредитів усіх комерційних банків у валовій доданій вартості промисловості дорівнює 25,81%. Відмітимо, що внесок кожного окремого банку із 100% державним капіталом у валовій доданій вартості різниться досить суттєво: перше місце обіймає за цим показником АТ «Укрексімбанк» (5,94%), друге – АТ «Ощадбанк» (3,95%), третє – ПАТ АБ «Укргазбанк» (2,37%) та четверте – АТ КБ «Приватбанк» (1,28%).

Дані таблиці 2.8 показують, що найбільш ризиковим будівництво з точки зору ймовірного погіршення якості кредитної операції.

Таблиця 2.8 – Рівень NPLs, наданих банками державного сектору за промисловими галузями за період 2019-2023 рр., (%)

№	Галузь промисловості / Рік	2019	2020	2021	2022	2023
1	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів,	11,70	8,48	3,11	5,42	25,31
1.1	в т.ч. промислові кредити Приватбанку	27,53	0,59	0,07	27,08	0,00
2	Переробна промисловість	64,18	71,42	34,52	42,64	49,96
2.1	в т.ч. промислові кредити Приватбанку	34,51	29,40	9,04	13,40	7,89
3	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	7,77	9,18	1,65	33,99	33,24
3.1	в т.ч. промислові кредити Приватбанку	6,00	4,67	1,47	67,51	61,15
4	Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	77,64	29,74	4,54	57,05	31,08
4.1	в т.ч. промислові кредити Приватбанку	86,64	16,74	4,08	14,11	2,52
5	Будівництво	75,07	87,36	70,04	88,64	82,96
5.1	в т.ч. промислові кредити Приватбанку	97,95	96,66	94,48	97,50	95,69

Джерело: побудовано автором на основі [39]

Більша частка непрацюючих кредитів АТ КБ «Приватбанк» зумовлена істотно високим рівнем NPLs, наданих саме у галузі будівництва. Так, показник NPLs в середньому за період, що аналізується, дорівнює 96,45%. Простежується також формування неякісної кредитної історії промислових підприємств за підсумками вже першого року війни. Станом на 01.11.2023 р. відбулося збільшення порівняно із 01.01.2022 р. рівня NPLs за наданими державними банками кредитами у галузі добувної промисловості і розроблення кар'єрів 22,2 п.п., у переробну промисловість – на 15,4 п.п., у сферу постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонування повітря – до 31,5 п.п., у сферу водопостачання, каналізації, поводження з відходами – до 26,5 п.п., будівництво – до 12,9 п.п.

Цікавість викликає структура непрацюючого портфеля державних банків щодо виданих промислових кредитів. Так, домінують складові NPLs за виданими кредитами банками державної власності припадають на розвиток переробної промисловості, що в середньому за 2019-2023рр. становить 55% усього портфелю промислових кредитів у державному секторі банківництва, а також будівництво займає близько 27%. Слід звернути увагу на те, що усі державні банки впродовж періоду, що аналізується та станом на 01.01.2024 р. виконували нормативи Національного банку України щодо кредитних ризиків. Утім, фіксуються дати, коли АТ «Укрексімбанк» та АТ«Сенс Банк» досягали пікового значення кредитного ризику нормативного максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7). Зокрема, станом на 01.12.2023 р. – 24,01% та 24,41%, відповідно.

Високе, але допустиме в межах норми значення нормативу Н7 окремих державних банків розкриває їх роль, а більше державного сектору банківництва, у підтримці та розвитку як місцевого та регіонального, так і міжнародного промислового бізнесу. У зв'язку із цим, особливої актуальності набуває розширення банками державної власності спектру кредитних продуктів для уникнення концентрацій типових кредитних угод. Утім, спеціалізовані для потреб промислових підприємств кредитні продукти і послуги державних

банків наразі відсутні. Особливістю державного банківського кредитування промисловості є те, що перевага віддається саме великим позичальникам. Станом на 01.01.2024р. АТ «Ощадбанк» надав десятиєм позичальникам кредити валовою балансовою вартістю 47 млрд. грн. (43,3% загального кредитного портфеля). У свою чергу, АТ «Укрексімбанк» надав теж десятиєм позичальникам кредити на суму 42,3 млрд. грн. (41% від загального кредитного портфеля). Своїм десятиєм найбільшим позичальникам із групи пов'язаних контрагентів АБ «УКРГАЗБАНК» надав кредити та фінансовий лізинг на 25,18 млрд. грн., що становить 33% його загального кредитного портфеля. Після націоналізації спостерігається інша ситуація в АТ КБ «Приватбанк»: станом на 31.12.2023 р., загальна сума кредитів, наданих десятиєм серед найбільших позичальників склала 2,24 млрд. грн.

Отже, на державні банки припадає більш як 60% кредитування промисловості. Постає важливе питання щодо розробку та застосування фінансових інновацій у банках, що перебувають у власності держави. Так як державні банки є одними із найбільших, то мають бути флагманами процесу впровадження фінансових інновацій як нових та дієвих інструментів банківського менеджменту та забезпечення потреб клієнтів й особливо промислових підприємств. Сприйняття державними банками перспективних інноваційних бізнес-моделей забезпечить їм можливість долати негативний вплив сучасних реалій через вкорінення своєї пропозиції на ринку банківських послуг як кращих моделей банківської практики [34].

Основні компаративні дані щодо позиціонування державних банків на ринку кредитування промисловості узагальнено в додатку І.

Проведений аналіз особливостей кредитування промисловості державними банками з метою забезпечення ніші розвитку економіки України, свідчить про нагальність потреби щодо формування спільної позиції державних банків стосовно їх ролі і значення, консолідованого вирішення завдань задля розвитку українського промислового виробництва та національної економіки в цілому. Усталенню пріоритетних сфер для банківського кредитування з боку

державних банків має сприяти урядова політика на час воєнного стану, орієнтована на потреби безпеки та оборони держави. Так, кредитування, передбачене державними програмами на сьогодні є інвестиційним джерелом для промислового бізнесу, який тримає економічний фронт через забезпечення потреб Збройних Сил України на передовій, робочих місць, сплату податків у державний бюджет України. Державні банки на сьогодні займають лідируючі позиції серед системи комерційних банків, й стримують просідання економічної динаміки в галузях промисловості через інструменти кредитування, однак не форвардують передумови для підвищення активності банківського кредитування промисловості.

Отже, питання стосовно потенційної ролі банків державного сектору у процесах повоєнної відбудови вітчизняної промисловості, а разом з цим – сприяння розвитку економіки України, залишається на порядку денному. Основними перешкодами на цьому шляху вбачаються такі: постійно рецедивуючий високий рівень проблемних промислових кредитів, наданих банками державного сектору; висока частка кредитів великих позичальників банків державного сектору; відсутність єдиного прозорого підходу до аналізу і оцінки промислового кредитного портфеля як важливої структуроутворюючої складової загального кредитного портфеля клієнтів; відсутність однозначного позиціонування у банків державного сектору щодо інтеграції засад сталого розвитку у свою діяльність, в тому числі – щодо промислового кредитування тощо.

Слід також враховувати вплив глобалізації банківського бізнесу, зокрема євроінтеграційних процесів. Відпрацьований вітчизняний механізм регулювання кредитної діяльності державних банків має підпорядковуватися єдиній загальнонаціональній меті суспільства у сфері економіки – це її стратегічний розвиток, зміцнення і конкурентоспроможність. Тому сьогодні важливим є створення простору для інновацій банківського кредитування промисловості, нішу якого мають зайняти державні банки, створюючи передумови для зміцнення кредитування через збалансування власних

внутрішніх фінансових ресурсів в контексті розвитку банківської системи. У довгостроковій перспективі це розкриє нові можливості оптимізувати економічне в цілому та фінансово-банківське середовище України, з урахуванням конкурентних статусів державних банків на фінансовому ринку та відкриття нових можливостей ринкового середовища загалом щодо забезпечення ефективних практик кредитування промислового бізнесу. Водночас, викриті наразі проблеми банківського кредитування промисловості потребують нагального пошуку шляху для вирішення, зокрема через формування науково-методичного підходу до розвитку ефективного промислового кредитного портфеля державного банку, осучаснення науково-прикладних засад менеджменту якості банківського кредитування промисловості, удосконалення інституційно-організаційних засад його організації та функціонування в умовах війни на Україні, що є джерелом економічної нестабільності, соціального занепаду, деградації суспільних інститутів.

Висновки за розділом 2

На підставі проведеного аналізу взаємозв'язку банківського кредитування промислових підприємств та розвитку економіки можна зробити такі висновки:

1. Конкретизовано роль банківського кредитування промисловості у розвитку економіки на прикладі окремих зарубіжних країн, шляхом з'ясування макроекономічних передумов, наслідків позитивного і негативного характеру активізації банківського кредитування промисловості до розгортання Другої світової війни, значення банківського кредитування промисловості у подоланні макроекономічних наслідків війни, проведення кореляційного аналізу і графічного методу виявлення формування простору розвитку та / або зони стагнації розвитку банківського кредитування промисловості у Німеччині та США, виокремлення сучасних загальноєкономічних аспектів розвитку

банківського кредитування промисловості з урахуванням викликів сьогодення та глобальних тенденцій економічного розвитку.

2. З'ясовано, що формування простору активізації та розвитку банківського кредитування промисловості в значній мірі залежить від типу фінансової системи країни і сприятливого макроекономічного середовища. На прикладі зарубіжних країн обґрунтовано, що банківське кредитування промисловості здатне суттєво впливати на макроекономічне середовище, а отже – на розвиток економіки.

3. Встановлено, що загальноекономічними аспектами сучасного розвитку банківського кредитування промисловості є такі: вплив процесів фінансіалізації економіки на банківське кредитування промисловості; вплив форс-мажорних явищ на макроекономічну динаміку і розвиток банківського кредитування промисловості; вплив науково-технологічних інновацій та сучасної моделі світового розвитку на появу перспективних напрямів банківського кредитування промисловості. А загальноекономічними передумовами (каталізаторами) розвитку банківського кредитування промисловості є такі: Четверта промислова революція; засади сталого розвитку; «зелене фінансування»; новітня теорія про модель економіки за кольором; актуалізація промислових політик провідних держав світу.

4. Доведено шляхом змістовного аналізу, що на сьогоднішній день у державних концепціях / стратегіях / програмах / планах розвитку промисловості бракує чіткого формулювання щодо ролі та значення банків, та банківського кредитування зокрема, у розвитку вітчизняного промислового сектору. Своєю чергою, це підтверджують результати ґрунтовного аналізу розвитку банківського кредитування промисловості в Україні, які вказують на відсутність у банків єдиного бачення щодо їх ролі у фінансовій підтримці промислових підприємств як основи реального сектора країни.

5. Розкрито масштабність економічних наслідків та вплив повномасштабної війни в Україні як для фінансово-економічного стану промислових підприємств, так і для стану макроекономічного середовища

країни, завдяки протиставленню динаміки їхнього розвитку у період до повномасштабного вторгнення та за підсумками першого року війни. Акцентовано на важливій ролі НБУ та банків у забезпеченні фінансової та макроекономічної стабільності в перший рік воєнного стану в Україні.

6. Визначено та обґрунтовано необхідність закріплення державою за банками державного сектору ролі каталізатора розвитку вітчизняної промисловості, зважаючи на домінуючі позиції державних банків у банківській системі України й в сегменті банківського промислового кредитування, що вимагає покращення якості промислового кредитування банками державного сектору, формування спільного бачення у банків державного сектору щодо їх ролі, значення і завдань у розвитку вітчизняної промисловості та відповідно у розвитку економіки, спільного позиціонування банків державного сектору щодо впровадження засад сталого розвитку та інструментів «зеленого» фінансування у свою діяльність тощо.

Отримані результати переконливо засвідчують необхідність вироблення науково-прикладних пропозицій щодо удосконалення управління якістю портфеля промислових кредитів з урахуванням проявів макроекономічного середовища, а також щодо активізації розвитку банківського кредитування промисловості.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

ПРОМИСЛОВОСТІ

3.1. Пропозиції щодо забезпечення якості банківського кредитування промислових підприємств

Сталий розвиток промислового сектору є одним із пріоритетних напрямів держави у забезпеченні розвитку економіки, а особливо, враховуючи потребу післявоєнної відбудови України. З огляду на стан банківського кредитування промисловості в Україні в останні роки, та враховуючи чутливість цього сегменту банківського кредитування до проявів, викликів, ризиків і загроз, пов'язаних із динамікою макроекономічного середовища, доцільним є виділення промислового кредитного портфеля банку (групи банків, системи) як особливого об'єкта управління його якістю, з урахуванням макроекономічного параметру.

Результати теоретичного та практичного дослідження ставлять завдання щодо пошуку розв'язку питання щодо удосконалення науково-методичних засад менеджменту кредитного портфеля комерційних банків в частині фінансування потреб виробників промислової продукції з урахуванням умов нестабільності економіки воюючої країни. Особливу увагу варто приділити формалізації етапів менеджменту якості банківського портфеля промислових кредитів; чіткому розмежуванню рівнів управління та взаємозв'язку якості й ефективності розміщення кредитних коштів банків у сфері промисловості; означенню обов'язкових критеріїв для характеристики якості кредитного портфеля банків, задіяного у промисловості; розробки методичних пропозицій і рекомендацій щодо проведення аналізу та оцінки загального та індивідуального рівня якості банківського кредитування промисловості на різних рівнях банківського менеджменту за умов динамічного та агресивного макроекономічного середовища; опису пріоритетних та прогресивних методів

менеджменту якості кредитного портфеля банків, створеного на базі позичальників – промислових підприємств.

Структура процесу забезпечення створення й удосконалення науково-методичних засад менеджменту якості кредитного портфеля банків у промисловості наведено у додатку К. За особливою думкою автора кваліфікаційної роботи, процес менеджменту якості банківського кредитного портфеля в частині виданих коштів промисловим підприємствам в умовах нестабільного та агресивного макроекономічного середовища повинен мати чітку регламентацію. Опишемо даний процес як логічну послідовність семи кроків.

Перший крок – це розробка кредитної політики банку для співпраці із стратегічно важливими для економіки держави промисловими підприємствами, а також вироблення внутрішніх банківських положень щодо врахування особливостей різних галузей виробництва для здійснення їхнього кредитування. Важливо, щоб ці внутрішньобанківські документи не суперечили державній промисловій політиці в межах стратегії розвитку національної економіки, і були спрямовані на формування умов для виконання завдань, що пов'язані з діяльністю промислових підприємств в Україні.

Другий крок відповідальний за аналіз та оцінку кредитного ризику банківських активних операцій у сфері співпраці із виробниками промислової продукції. Цей етап вимагає розкладенню спектру кредитного ризику, який може вміщувати і деталізувати різні фінансові і нефінансові критерії оцінки діяльності промислового підприємства, яке є потенційним позичальником. Важливо не упустити адекватну оцінку всіх пов'язаних ризиків банківського кредитування позичальника – промислового підприємства.

Третій крок вимагає оформлення кредитної історії певної операції у відповідності до вимог та умов внутрішньобанківських положень, з внесенням необхідної інформації до державних реєстрів, і, звичайно – оформлення кредиту і видачу коштів позичальнику.

На четвертому кроці здійснюється моніторинг і управління ризиками за

виданим кредитом з метою своєчасного виявлення загрози і попередження появи проблемної заборгованості та застосування заходів щодо мінімізації негативних наслідків і втрат за кредитом.

На п'ятому кроці повинно здійснюватися формування належного обсягу резервів для покриття ймовірних втрат від спричинення проблемної заборгованості, а також застосування заходів для покриття втрат і погашення прострочених боргів. На цьому кроці важливо вести відкритий діалог з позичальником – промисловим підприємством, яке заборгувало банку. Мета такої комунікації полягає у наданні консультативної допомоги менеджерами банку щодо ймовірних варіантів цивілізованого вирішення назрілої проблеми, обумовленої фінансовими труднощами клієнта.

Шостий крок – це оцінка якості кредитного портфеля банку в частині позичальників – промислових підприємств. Вона проводиться через оцінку його дохідності, ступінь ризику, рівень ліквідності, а також через аналіз ймовірних перспектив діяльності в умовах динамічного та агресивного макроекономічного середовища. Мова йде, про аналіз його стійкості до макроекономічних та глобальних шоків. За підсумками такого поглибленого тематичного аналізу відповідальним колом менеджерів банку ухвалюється низка адекватних дійсності рішень, які зокрема можуть стосуватися необхідності диверсифікувати кредитний портфель чи знизити рівень прийнятого ризику. На цьому кроці передбачається здійснення контролінгу за дотриманням усіх нормативів та вимог, встановлених Національним банком України.

Сьомий крок орієнтований на забезпечення реалізації прагнення банку до перманентного розвитку та удосконалення процесів менеджменту якості кредитного портфеля коштів, наданих у промисловість. Це проводиться з метою зменшення ризику, підвищення дохідності, стабілізації ліквідності та фінансової стійкості до глобальних та макроекономічних шоків. Для цього проводиться пошук нових та ефективних методів менеджменту якості кредитного портфеля банку, задіяного у сфері промисловості. Відповідальність

за якість менеджменту промислового кредитного портфеля банків – це функції вищого керівництва у комерційних банках (їх обласних, регіональних управліннях), відповідно нагляд та регулювання залишаються виключною прерогативою Національного банку України. Доповнені та розвинуті на базі опрацьованих наукових джерел критерії для характеристики якості кредитного портфеля банків, задіяного у сфері промислового виробництва в умовах динамічного та агресивного макроекономічного середовища представлено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Характеристики якості портфеля промислових кредитів в умовах динамічного макроекономічного середовища

№п/п	Характеристики	Зміст та прояв характеристики на рівні промислового кредитного портфеля банку
1	Дохідність	Вираженням дохідності промислового кредитного портфеля є ефективна річна ставка відсотків, котра слугує інструментом для порівняння промислового кредитного портфеля із іншими сегментами корпоративного кредитного портфеля, іншими видами активів та аналізу обґрунтованості процентних ставок по виданим кредитам промислових підприємств.
2	Ризик	Ризик промислового кредитного портфеля представляє собою ступінь ймовірності настання подій, внаслідок яких банк отримає збитки за кредитами промислових підприємств, що входять до складу промислового кредитного портфеля.
3	Ліквідність	Під ліквідністю розуміють здатність фінансового інструменту перетворюватися у грошові кошти, а ступінь ліквідності визначається тривалістю періоду цього перетворення. Тому на рівні промислового кредитного портфеля ліквідність виражається у своєчасному поверненні промисловим підприємством-позичальником кредитних коштів.
4	Стійкість (Resistance, англ.) до макроекономічних шоків	Під стійкістю розуміють стан об'єкта, що характеризується здатністю зберігати стійкі показники розвитку, які змінюються в допустимих межах під впливом чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Під стійкістю промислового кредитного портфеля банку розуміємо його здатність до утримання стійкої динаміки розвитку основних показників його якості під впливом різноманітних проявів макроекономічного середовища.

Джерело: побудовано автором на основі [3; 8; 50; 53]

Як фінансовий інструмент розвитку економіки, банківське кредитування для промислових підприємств є дуже важливим, що відповідає логіці територіально-економічної доцільності, враховує вплив на різні рівні

національної економіки: область, регіон, національне господарство в цілому. Науковці доводять, що основними характеристиками якості кредитного портфеля банку є три: ліквідність, ризик та дохідність. Якісний, а значить ефективний банківський менеджмент, має знаходити баланс між цими трьома критеріями успіху кредитної справи. Звичайно, банкам надзвичайно важливо ефективно контролювати та управляти кредитною діяльністю через оцінку кредитного портфеля, так як вона приносить найбільші прибутки комерційному банку.

Систематизація та узагальнення цих наукових джерел з описом критеріїв та методик оцінки якості кредитного портфеля комерційного банку дозволяє доповнити сукупність відомих науці показників, використання яких дозволить адекватно характеризувати якість промислового кредитного портфеля комерційних банків в умовах динамічного та агресивного макроекономічного середовища.

Оцінку дохідності промислового кредитного портфеля комерційних банків варто проводити із застосуванням таких критеріїв як: дохід за окремою кредитною операцією промислового підприємства (в межах одного року); доходи від вексельного обігу за операціями промислових підприємств; доходи від інших кредитних операцій з виробниками промислової продукції; сукупний рівень дохідності кредитного портфеля комерційного банку, задіяного у сфері промисловості. Розглядати варто не лише загальні критерії якості промислового кредитного портфеля комерційних банків з точки зору ризику, ліквідності та дохідності. Вкрай важливо оцінити специфічні для кредитування ризику, зокрема – ризик концентрацій, який можна обчислити за кредитними операціями у розрізі галузей промисловості, співставляючи та вивчаючи ці результати у динаміці.

Стан ліквідності кредитного портфеля виявляється, перш за все, у своєчасному погашенні позичальником згідно із графіком платежів за кредитом коштів. Цей показник якості промислового кредитного портфеля комерційних банків подібний до частки непрацюючих промислових активних кредитних

операцій у загальному обсязі кредитного портфеля банків, сформованого на базі промисловості. Він характеризує своєчасність внесення промисловими підприємствами кредитних коштів на погашення боргів перед банками.

Методичні підходи щодо оцінки якості промислового кредитного портфеля комерційних банків в умовах динамічного та агресивного макроекономічного середовища узагальнено в додатку Л.

Вивчені методи, що застосовуються менеджментом якості промислового кредитного портфеля комерційних банків, а серед них і найбільш нині прогресивні. Слід звернути увагу, що наука не напрацювала єдиного список методів щодо управління якістю кредитного портфеля комерційного банку. У той же час, загальноприйнятими є наступні методи: кредитний аналіз, співставлення ризику та дохідності з ліквідністю портфеля промислових кредитів; диверсифікація розміщення кредитних ресурсів; ліміти видачі кредитів окремим категоріям позичальників у сфері промисловості; факторний аналіз зовнішніх чинників на формування кредитного портфелю тощо. Усі ці методи спрямовані на характеристику якісних та кількісних критеріїв кредитного портфеля, визначення його стійкості до впливу зовнішнього агресивного середовища з метою ухвалення менеджерських рішень щодо підвищення дохідності при мінімальному ризику кредитного портфеля та його достатній ліквідності.

Інноваційні прогресивні методи менеджменту якості кредитного портфеля комерційного банку фактично є результатом синтезу науки і практики у сфері методів та можливостей новітніх інформаційних технологій, концепцій, парадигм світового розвитку, зокрема сталого розвитку суспільства. Узагальнена характеристика інноваційних та прогресивних методів, що здатні бути дієвими та ефективними інструментами в банківському менеджменті в частині управління портфелем промислових кредитів, виданих банком, подана в додатку М. Логіку і структуру схеми процесу управління якістю портфеля промислових кредитів банку за умов агресивного макроекономічного середовища, узагальнену на підставі описаних

науково-методичних основ, наведено у додатку Н.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що лише за ефективного управління якістю кредитного портфеля менеджмент банку може забезпечити сталу динаміку у збільшенні прибутків, адекватну оцінку ризиків, своєчасність реагування на виникнення макроекономічних шоків і коливань, оперативність мінімізації їхнього негативного впливу. Запропоновані науково-методичні засади до оцінки якості портфеля промислових кредитів дають можливість удосконалити цей процес за рахунок: по-перше, формалізації етапів управління якістю портфеля промислових кредитів; по-друге, ідентифікації ключових характеристик якості портфеля промислових кредитів, що уможливорює підвищити загальну якість портфеля промислових кредитів та його стійкість до негативних проявів макроекономічного середовища; по-третє, методика оцінки якості портфеля промислових кредитів на різних рівнях управління дає можливість підвищити оптимізувати та підвищити рівень управління якістю портфеля промислових кредитів, враховуючи вплив макроекономічного середовища; по-четверте, виокремлення прогресивних методів управління якістю портфеля промислових кредитів дають змогу вибудувати процес управління якістю портфеля на основі сучасних та новітніх технологій.

3.2. Удосконалення організаційно-економічного забезпечення активізації банківського кредитування промислових підприємств України

Глобалізація розгортає вектор розвитку України як індустріально-розвиненої території європейського простору на засадах сталого розвитку та стійкості до негативного впливу макроекономічного середовища. Це вимагає перегляду повістки дня щодо цілей розвитку української промисловості, визначення методів та інструментів вирішення завдань по їх досягненню, а також презентацію уявлень щодо очікуваних результатів. Враховуючи, що

втілення у життя заходів, прийнятих до виконання Концепцією промислового розвитку не відповідало сучасним потребам, об'єктивно постало запитання щодо ефективності інституційно-організаційних засад забезпечення функціонування і стратегічного розвитку вітчизняної промисловості. Беручи уваги, визнану роль банків у розвитку промисловості, яка має історичне підґрунтя та об'єктивну економічну природу, а також знаходить підтвердження у численних практиках зарубіжного досвіду, особливо в частині сприяння індустріалізації через цифровізацію національної економіки, з'являється потреба розглянути можливості щодо вдосконалення інституційно-організаційних засад активізації банківського кредитування промисловості в Україні.

Це досягається через вирішення низки завдань, зокрема удосконалення інституційно-організаційних засад активізації банківського кредитування промисловості в частині: фінансових інституцій; правових інституцій; інфраструктури організації банківського кредитування промисловості, а також побудови логічних схем інституційно-організаційного функціоналу для активізації банківського кредитування промисловості.

Нині удосконалення інституційно-організаційного функціоналу банківського кредитування промисловості в частині фінансових інститутів потребує верифікації та опису нової парадигми щодо бачення банками своєї ролі і значення як кредитно-фінансових посередників-інститутів щодо розвитку промислового виробництва в Україні. Так, кредитні послуги промисловим підприємствам надані у суттєвому розмірі, частка якого у загальному кредитному портфелі банків становить, наприклад: у Німеччині – 11,74% [81], в країнах Євросоюзу – 26,91% [84], в США – 21,62% [80].

Тип фінансової системи держави багато у чому визначає роль і значення банків у процесах забезпечення платоспроможності промислових підприємств додатковими кредитними ресурсами. Так, у банкоцентричних фінансових системах ця проблема вирішується через універсальні та спеціалізовані промислові банки та банки економічного розвитку.

За прикладом Німеччини, фінансова система якої є саме банкоцентричною, роль і значення комерційних банків щодо сприяння промислового розвитку є високою. Історично так склалося, що завдання щодо забезпечення необхідними фінансовими ресурсами промислових підприємств через кредитні механізми покладалося на універсальні банки. Утім, нині структура системи банків Німеччини є дуже розгалуженою за різними ознаками: дрібні і великі, комерційні та державні, іноземні та національні чи регіональні, ощадні, іпотечні, земельні, кредитні кооперативи, будівельно-кредитні кооперативи, а також банки зі спецзавданнями щодо розвитку і центральної підтримки. За результатами 2022 року частки кредитування у загальному обсязі кредитного портфеля банків Німеччини розподіляються за галузевою ознакою промисловості та різновидом самого банку [81]:

- кредитування підприємств переробних галузей: філії іноземних банків – 21,97%; великі банки – 16,47%; комерційні банки – 13,14%; земельні банки – 10,29%;

- кредитування підприємств гірничодобувної промисловості, постачання електрики, газу та води: банки зі спеціальними завданнями, завданнями розвитку та іншими завданнями центральної підтримки – 17,07%; земельні банки – 13,44%; регіональні банки – 12,67%;

- кредитування будівництва: будівельно-кредитні кооперативи – 33,70%.

Такий підхід до кредитування промислових підприємств забезпечив частку промислових підприємств у валовій доданій вартості Німеччини, в середньому за період 2008-2022 рр. – 30% (у США за той самий період – 23,5%).

У науці висловлена думка щодо перенасичення банківського сектору Німеччини. За аргументи дослідники приводять факти постійної консолідації, об'єднання і низьку рентабельність роботи банків. Р.Г. Шмідт та П. Берр зазначають, що [68]: «меншість усіх німецьких банків складає є приватними, утім націленими на прибуток; ...банки з державною участю мають мандат на підтримку місцевої, регіональної, або як у випадку з KfW-BankingGroup,

національної економіки». Тож, вчені висновують, про нерівноцінність банків, що формують систему в цілому. Отже, можливості їх сприяння макроекономічному зростанню є причиною макроекономічної стабільності та відсутності системних банківських криз у Європі і Німеччині, зокрема, з часів Другої світової війни [68].

Науковий інтерес становить досвід створення промислового банку. Цікаво, що мета створення промислових банків може варіюватися, а їх функціонування в кожній країні має особливості. Наприклад, у США, фінансова система яких є фондовою (перерозподіл капіталів здійснюється через механізми фондового ринку), важливу роль у розвитку промисловості (по завершенню Громадянської війни у Нью-Йорку, 1861-1865 рр.) зіграли інвестиційні банки: фінансування будівництва, залізничних шляхів тощо. Механізмом забезпечення додатковими фінансовими ресурсами промислових підприємств був андеррайтинг цінних паперів. З 1920-х рр. мала місце переорієнтація комерційних банків у США, які почали здійснювати кредитні та інвестиційні операції з промисловістю. Однак виникнення промислових банків у США (починаючи з 1900-х рр.) пов'язане не з розвитком промислових підприємств, а з потребою забезпечення доступними фінансово-кредитними послугами працівників різних промислових галузей. На сьогодні, промислові банки в США здійснюють операції як з населенням, так і з малим та середнім бізнесом різних галузей. Концентрація промислових банків має місце лиш в декількох штатах США. За підсумками 2022 р., загальний обсяг активів промислових банків США становив 927,3 млн. доларів США [80].

Однак у більшості випадків створення промислового банку націлене саме на розвиток промислового сектору. В загальному вигляді, функції промислових банків зводяться до: забезпечення промислових підприємств фінансовими ресурсами; надання довгострокових кредитів промисловим підприємствам для задоволення потреб в основному капіталі, в тому числі строком від 15 до 20 років; пропонування андеррайтингових, рекламних та консультаційних послуг промисловим підприємствам тощо[88].

Показовим є досвід Саудівської Аравії, в якій банківська справа в цілому, та банківське кредитування підприємств зокрема, розпочало активний розвиток відносно нещодавно (починаючи з 1950-1970 рр. після ряду реформ). Однією із головних причин впровадження кредитних механізмів у процеси фінансування розвитку галузевої структури промисловості була необхідність диверсифікації промислового сектору з метою зниження залежності національної економіки Саудівської Аравії від цін на нафту. З цією метою у 1964 році було створено Саудівський фонд промислового розвитку, який по суті функціонує у якості державного спеціалізованого промислового банку. За підсумками 2021 р. обсяг кредитування промислових підприємств сягнув 52 940,55 млн. доларів США.

За роки існування Саудівський фонд промислового розвитку здійснив суттєвий внесок у розвиток нових галузей промислового виробництва. Хоча Саудівський фонд промислового розвитку прагне наблизитися до стандартів ефективності комерційного банку (автоматизація процесів, зокрема, для скорочення часу на здійснення операцій; створення індексу задоволеності клієнта тощо), мають місце суттєві відмінності в прийнятті рішень про кредитування того чи іншого проєкту. З цього приводу, віце-президент зі стратегічного планування і розвитку бізнесу Саудівського фонду промислового розвитку, Нур Шабіб (Noor Shabib) зауважує: «банк оцінюватиме, чи зможете ви покрити заставу при прийнятті рішення щодо надання кредиту, але нас більше цікавить економічний ефект проєкту, а також його життєздатність». Зазначимо, що в результаті проведеного нами дослідження [71], можна стверджувати, що за роки існування Саудівського фонду промислового розвитку, макроекономічне середовище країни мало низку позитивних зрушень: покращення та диверсифікація структури національної економіки; розвиток сфери послуг; розвиток фінансового сектору; покращення низки загальноекономічних показників тощо.

З урахуванням викладеного, можна констатувати, що в банкоцентричних економіках, питання щодо фінансового забезпечення індустріального розвитку в значній мірі залежить від банків державного сектору, в тому числі банків

розвитку, які слідують цілям промислової стратегії держави.

Щодо вітчизняної фінансової системи, можна впевнено стверджувати, що головними фінансово-кредитними інститутами є саме банки. Так, саме банки у своїх активах нагромаджують понад 40% обсягу ВВП країни. У 2018-2021 рр., збільшення активів банків та ВВП характеризувалось позитивною тенденцією: в середньому, темп приросту активів банків склав 14,84%, ВВП – 15,65%. У 2022 р., відбулося падіння ВВП – на 259,82 млрд. грн., активи банків продовжували збільшуватися – на 298,46 млрд. грн. Водночас, відношення банківських промислових кредитів до ВВП характеризувалось тенденцією до зниження – з 8,94% у 2018 р. до 4,44% у 2022 р. Важливо також акцентувати, що саме банки державного сектору в Україні займають домінуючі позиції у сегменті промислового кредитування. При цьому, банки державного сектору продемонстрували здатність до об'єднання спільних зусиль у напрямі забезпечення фінансової підтримки пріоритетних промислових об'єктів / підприємств / галузей за відповідної політики уряду, що призвело до суттєвого поживавлення кредитування промислових підприємств банками із державною часткою. Ця ситуація є природною, адже саме на державні банки у контексті впливу на економічне зростання, як правило, покладаються завдання щодо підтримки розвитку секторів і галузей економіки, територій, специфічних верств та категорій населення [67].

Щодо банків розвитку, необхідно зазначити, що в Україні вони так і не почали функціонувати повною мірою, незважаючи на тривалі спроби створення законодавчих та операційних умов діяльності. Тривалий час функції банку розвитку фактично виконував Національний банк України, хоча ці функції не передбачені ні Конституцією України, ні Законом України «Про Національний банк України». Інструментом були кредити рефінансування, які зазвичай використовуються для підтримки ліквідності банку при виконанні центральним банком своєї ключової функції кредитора останньої інстанції. Натомість в Україні кредити рефінансування використовувалися не на підтримку ліквідності банків, а на стимулювання

кредитної активності [27]. У світлі сучасних реалій дебати стосовно доцільності запровадження банку розвитку в Україні відновились. Створення державного банку розвитку в якості спеціалізованого фінансово-кредитного інституту, через який забезпечувалась би координація фінансових ресурсів, в тому числі донорських, з метою повоєнної відбудови національної економіки, обґрунтовується необхідністю спеціального регулювання та ліцензування. Також мають місце пропозиції щодо перетворення одного із банків державного сектору на банк розвитку за прикладом німецької Кредитної Установи для Відбудови (KfW), що дасть змогу підвищити ефективність процесу відновлення України та залучити більше фінансування, зокрема й приватного [32].

Водночас, особливий науковий інтерес становить питання відповідності регіонального розподілу банків потребам промислових підприємств як важливої організаційної характеристики розвитку промислового сектору. Можна констатувати, що однозначної закономірності у залежності регіонального розподілу банків та таких показників ефективності БКПП як частка кредитів промислових підприємств у кредитному портфелі банку за регіонами (%) та частка промислових підприємств у ВДВ регіону (%) – немає.

Враховуючи викладений вище зарубіжний досвід та зважаючи на сучасні реалії України, вважаємо, що створення спеціалізованого фінансово-кредитного інституту розвитку промислового сектору (наприклад, державного промислового банку) є недоцільним. Аргументуємо таке бачення з двох позицій: 1) високий рівень корупції в державі – що може перетворити в цілому здорову ідею у непрацюючий інститут; 2) сильні позиції банків державного сектору на сьогодні створюють передумови доцільності вручення їм мандату на розвиток місцевої, регіональної та національної промисловості. Елементи інституційно-організаційного механізму активізації банківського кредитування місцевої, регіональної, національної промисловості подано у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Елементи інституційно-організаційного механізму активізації банківського кредитування місцевої, регіональної, національної промисловості

Назва елемента	Опис змісту
Мета	Використання регіональної мережі банків державного сектору для розвитку банківського кредитування промислових підприємств на місцевому, регіональному та національному рівнях.
Інституційна основа	Державна промислова стратегія, та відповідно промислова політика, в яких передбачається вручення державним банкам мандату на розвиток місцевої, регіональної та національної промисловості. Кредитна стратегія та кредитна політика банків державного сектору, в яких передбачаються цілі, види, ліміти, перспективні та стратегічно-важливі промислові галузі кредитування.
Джерела кредитних ресурсів	Власні, позичені та залучені ресурси банку. Вивільнені ресурси за рахунок реструктуризації та стягнення за непрацюючими кредитами. Цільові державні програми фінансування. Міжнародні програми кредитування, в тому числі щодо сталого розвитку. Кошти фондів на відбудову та повоєнне відновлення промислового сектору.
Інструментарій	Фінансово-кредитний інструментарій: спеціалізовані кредитні продукти промисловим підприємствам; пільгове кредитування; кредитування інновацій та проєктів на засадах сталого розвитку; кредитування інфраструктурних проєктів; державне гарантування та поручительство. Інструменти державно-приватного партнерства. Інструмент клієнто-орієнтованого підходу кредитування промислових підприємств. Інструмент підвищення рівня промислових знань (Банк (філія) промислових знань). Інструмент підвищення інвестиційної привабливості областей, регіонів шляхом опрацювання, деталізації, актуалізації інвестиційних паспортів областей.
Методи	Методи формування ефективного промислового портфеля банку. Методи управління якістю промислового кредитного портфеля банку. Методи управління NPL промислових підприємств.
Принципи	Основні принципи кредитування: строковості, поверненості, платності, забезпеченості, цільового використання тощо. Специфічні принципи кредитування промислових підприємств: автономності, рівних можливостей, дотримання банківської етики.
Очікуваний результат	Монетизація переваг банків державного сектору за ознакою регіональної концентрації та за ознакою форми власності, а саме – держави як гаранта реалізації промислової політики, з метою підвищення частки промислових підприємств у ВВП областей, регіонів та національної економіки.

Джерело: побудовано автором на основі [12; 20; 22; 27; 28; 32]

Вважаємо, що сьогодні найбільш доцільними способами удосконалення інституційно-організаційного середовища банківського кредитування промисловості в частині фінансового інституту є такі: вручення державним банкам мандату на підтримку місцевої, регіональної та національної промисловості шляхом конкретизації їх ролі у Концепції, стратегії, програмі розвитку промислового сектору; корекція із метою сприяння виконанню дорученого державою мандату стратегій кредитування промислових підприємств банками державного сектору у таких ключових розрізах: розвиток шляхом кредитування промислових підприємств, які належать до мікро-, малого та середнього бізнесу; розвиток шляхом кредитування промислових підприємств місцевого, регіонального та національного рівня; оптимізація концентрації з цією метою регіонального розподілу мережі банків державного сектору.

При цьому, надзвичайно важливим і потужним аналітичним інструментом у сприянні забезпечення пропорційного розподілу кредитних ресурсів банку з огляду на промисловий потенціал регіону (області) є побудова і аналіз матриці як це показано на рис. 3.1.

Регіон (область) ₁	Регіон (область) ₂	Регіон (область) _n
Промисловий потенціал ₁	Промисловий потенціал ₂	Промисловий потенціал _n
Кредитні ресурси(ліміт) ₁	Кредитні ресурси(ліміт) ₂	Кредитні ресурси(ліміт) _n
Розподіл(за галузями) ₁	Розподіл(за галузями) ₂	Розподіл(за галузями) _n
Розподіл(за обл. районами) ₁	Розподіл(за обл. районами) ₂	Розподіл(за обл. районами) _n

Рисунок 3.1 – Матриця пропорційного розподілу кредитних ресурсів у межах ліміту портфеля промислових кредитів з урахуванням промислового потенціалу регіонів

Джерело: побудовано автором

Побудова та аналіз матриці пропорційного розподілу кредитних ресурсів у межах ліміту промислового кредитного портфеля банку (банків), з урахуванням промислового потенціалу регіонів в запропонованому вигляді дасть можливість правлінню банку (зокрема, банку державного сектора) та наглядовим органам ефективно аналізувати, контролювати, коригувати розподіл кредитних ресурсів у межах ліміту портфеля промислових кредитів між регіонами з огляду на їхній промисловий потенціал, забезпечуючи справедливий та ефективний розвиток промисловості в країні.

Удосконалення інституційно-організаційного аспекту розвитку банківського кредитування промислових підприємств в частині правового інституту має на меті конкретизацію напрямів вирішення однієї із ключових проблем активізації банківського кредитування промислових підприємств, а саме – високого рівня NPLs промислових підприємств.

Не зважаючи на те, що активи банків у ВВП України становлять не менше 40%, неможливо не враховувати їх якість, а разом з цим – ситуацію значного відволікання фінансових ресурсів (які можна було б спрямувати на розвиток та відбудову промислових підприємств) на формування резервів на покриття втрат банків. За даними Національного банку України частка NPLs на початку 2023 р. становила 38%. Значна частка у портфелі NPLs нефінансових корпорацій належить непрацюючим кредитам промислових підприємств: 21,85% станом на 01.07.2023 р.

Враховуючи сучасні реалії, вважаємо, що проблема NPLs промислових підприємств поглибилась ще більше. Пропонуємо виокремлювати категорії NPLs та відповідно до них – способи регулювання, поширені проблеми та конкретні напрями вирішення проблем (додаток П). Зауважимо про відсутність уніфікованого (системного) підходу до вирішення проблеми високого рівня NPLs промислових підприємств. Водночас, зважаючи на викладене в табл.3.8, можна констатувати про низький рівень захищеності прав кредиторів в Україні. Навіть при існуванні прямих норм в чинних законах, судова практика може йти таким шляхом, що права банку як кредитора систематично порушуватимуться.

Відповідно, підвищення рівня захисту прав кредиторів має відбутися на системному рівні. З іншого боку, більшість із виокремлених проблем пов'язані із недосконалістю чинного законодавства та необхідністю його врегулювання.

Неефективність стягнення простроченої заборгованості в значній мірі впливає на активізацію банківського кредитування промислових підприємств. Відповідно, необхідним кроком в напрямі активізації банківського кредитування є підвищення рівня захисту прав кредиторів та врегулювання відповідних нормативно-правових актів, що дасть змогу банку ефективно реалізовувати свої права на стягнення заставного майна.

Удосконалення інституційно-організаційного середовища банківського кредитування промислових підприємств в частині інституту інфраструктури кредитування промисловості вважаємо за доцільне шляхом адаптації досвіду країн Латинської Америки та Карибського басейну щодо підвищення рівня промислових знань. Зазначимо, що з метою підвищення рівня промислових знань та пришвидшення темпів індустріалізації на засадах сталого розвитку у країнах Латинської Америки та Карибського басейну було запроваджено Інститут промислових знань у формі Промислового банку знань. Промисловий банк знань – це проєкт 2008-го року відділу Організації об'єднаних націй з промислового розвитку (ЮНІДО) для країн Латинської Америки та Карибського басейну, спрямований на забезпечення обміну знаннями у сфері промислового розвитку та виконання завдань Цілі сталого розвитку наступні:

- розвивати якісну, надійну, сталу та доступну інфраструктуру, яка ґрунтується на використанні інноваційних технологій, у т.ч. екологічно чистих видів транспорту;
- забезпечити розширення використання електротранспорту та відповідної мережі інфраструктури;
- уможливити доступність дорожньо-транспортної інфраструктури, яка базується на використанні інноваційних технологій, зокрема через розширення форм участі держави у різних інфраструктурних проєктах;

- сприяти прискореному розвитку високо- та середньотехнологічних секторів переробної промисловості, які формуються на основі використання ланцюгів «освіта – наука – виробництво» та кластерного підходу за напрямками: розвиток інноваційної екосистеми; розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІКТ); застосування ІКТ в агро-промисловому комплексі, енергетиці, транспорті та промисловості; високотехнологічне машинобудування; створення нових матеріалів; розвиток фармацевтичної та біоінженерної галузей;

- створити фінансову та інституційну системи (інноваційну інфраструктуру), які забезпечуватимуть розвиток наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок;

- забезпечити доступність Інтернету, особливо у сільській місцевості;

- мотивувати до активізації участі молоді у наукових дослідженнях.

Промисловий банк знань є інструментом посередництва між організаціями, які запитують знання (реципієнти) та організаціями, які надають знання (донори). Оскільки Промисловий банк знань володіє великою базою зацікавлених сторін (інституцій) та інформацією щодо їхнього досвіду, він здатний допомогти реципієнтам у пошуку відповідної донорської зацікавленої сторони [76]. Аналогія з банком полягає в тому, що знання (наприклад, технічний досвід) розглядаються як валюта, якою обмінюються учасники (донори та реципієнти). Таким чином, Промисловий банк знань діє як платформа, яка покращує відповідність між попитом на знання та їх пропозицією. Механізм співпраці учасників Банку промислових знань включає такі фази [76]:

1. Запит і пропозиція. Запити на отримання допомоги та пропозиції щодо надання допомоги здійснюються через онлайн-платформу Банку промислового розвитку або безпосередньо до представництва ЮНІДО у Відні. У запитах міститься інформація щодо організації-реципієнта, його галузі, проєкту та запитуваної послуги. У випадку донорства, організація подає заявку на пропозицію із деталізацією видів пропонованих послуг та резюме експерта

(експертів).

2. Ідентифікація та верифікація. Процес виконання даної фази полягає у одержанні та опрацюванні усіх запитів (від донорів та реципієнтів): перевірка достовірності інформації та встановлення відповідності мандату ЮНІДО та цілям Банку промислових знань. У разі верифікації запитів – відбувається реєстрація донора (реципієнта) у системі Банку. При цьому, донор самостійно реєструється в системі, і як тільки надходить запит на допомогу, з ним зв'язується Банк. На основі запиту реципієнта, Банк перевіряє необхідність у технічній експертизі, після чого приймається рішення, чи буде схвалено запит на співпрацю. У разі, якщо запит схвалено – розпочинається наступна фаза. Що стосується напрямів технічної експертизи, то Банк промислового розвитку розрізняє такі: сільське господарство; електроніка та зв'язок; будівельна продукція; нафта та нафтопродукти; гірничодобувна промисловість; біотехнології; харчова промисловість та напої; металургія; хімія; інженерія; екологія; пластик; енергетика; машини та обладнання; текстильна промисловість;

3. Координація та виконання. У цій фазі Банк промислових знань виступає у ролі координатора, що полягає у налаштуванні співпраці реципієнта, донора та національного координатора (узгодження місця, дати ділових зустрічей, організація та покриття витрат робочої поїздки донора на місце реалізації проекту реципієнта, проведення технічної експертизи). При цьому, всі місцеві витрати донора покриває реципієнт. Коли всі підготовчі процеси завершені, сторони розпочинають співпрацю.

4. Аналіз та підсумкове звітування. По завершенню співпраці донор та реципієнт заповнюють відповідні форми та документи й направляють їх до Банку промислових знань. Ці дані необхідні Банку для подальшого аналізу якості співпраці, що відбулася.

5. Відстеження. Дана фаза передбачає подальшу співпрацю реципієнта та донора, в частині відстеження донором реалізації проекту реципієнта та з метою майбутньої співпраці, якщо досвід був позитивним.

6. Поширення інформації. Фінальний звіт за результатами співпраці з усіма деталями розміщується Банком промислових знань в Інтернет, результати співпраці також поширюються ЮНІДО.

У цілому за період 2009-2017 рр. Банком промислових знань було успішно реалізовано 58 проєктів [76]. Вважаємо, що в реаліях України такий формат співпраці для промислових підприємств сприятиме:

- розширенню кола ділових зв'язків промислових підприємств, поглибленню міжгалузевої, міжрегіональної співпраці, об'єднанню зусиль для реалізації нових масштабних проєктів тощо;
- активізації промислового розвитку в менш розвинених областях країни за рахунок одержання доступу до сторонньої експертної допомоги, нових технічних знань, сучасного бачення тощо;
- підвищення рівня якості та грамотності складання кредитних / інвестиційних проєктів промислових підприємств;
- поглиблення зацікавленості інвесторів, кредиторів та банків за рахунок оприлюднення Банком промислового розвитку інформації про результати співпраці донорів, реципієнтів і обласних координаторів;
- розвитку ринку консалтингових, аутсорсингових послуг (та підвищення рівня їх якості), оскільки результати плідної співпраці донорів із реципієнтами оприлюднюються та поширюються;
- налагодженню співпраці обласних / регіональних управлінь банків з обласними / регіональними координаторами з метою пошуку привабливих для кредитування проєктів реципієнтів;
- збільшення у перспективі обсягу валової доданої вартості промисловості області / регіону, покращення фінансових результатів промислових підприємств та відповідно – збільшення податкових відрахувань до місцевих бюджетів.

Загалом, складність і динамічність окреслених питань актуалізує пошук нових підходів до удосконалення наявних для подолання кризових явищ. При цьому, все перелічене, на наш погляд, сприятиме відновленню промислового

сектору в узгодженості із принципами та цілями сталого розвитку. Стосовно останнього, зазначимо, що за підсумками 2021 р., Україна була досить далекою від виконання завдань Цілі сталого розвитку «Промисловість, інновації та інфраструктура».

Водночас, досягнення означеної цілі вимагає конкретних пропозицій щодо розроблення та формування організаційно-економічного механізму запровадження Інституту Банку промислових знань в Україні як важливої складової Інституту інфраструктури банківського кредитування промислових підприємств, що запропонований у додатку Р.

Викладене вище свідчить про необхідність розроблення структурно-логічної схеми організаційно-інституційного середовища активізації банківського кредитування промислових підприємств, яка запропонована у додатку С.

Вважаємо, що модернізація організаційно-економічного механізму та інструментів підтримки вітчизняних промислових підприємств сприятиме поступальному розвитку ринкових відносин в Україні, спрямованих на соціально-економічне зростання і підвищення рівня життя населення. Підсумовуючи викладене вище зазначимо, що ефективне інституційно-організаційне середовище відіграє надзвичайно важливу роль в активізації банківського кредитування промислових підприємств. Запропоновані способи удосконалення інституційно-організаційних аспектів активізації банківського кредитування промислових підприємств уможливають наблизити фазу.

Висновки за розділом 3

За результатами дослідження напрямів активізації банківського кредитування промислових підприємств у забезпеченні розвитку економіки України зроблено такі висновки:

1. Обґрунтовано необхідність та удосконалено науково-методичний підхід до формування ефективного промислового кредитного портфеля банку та імплементації засад сталого розвитку, що дає змогу на мікрорівні закласти в основу банківського кредитування промисловості якісні та кількісні характеристики його ефективності за рахунок: дотримання чітко регламентованих етапів формування портфеля промислових кредитів; врахування характеристик макроекономічного середовища при формуванні консервативного, агресивного, помірнього або портфеля промислових кредитів на засадах сталого розвитку; використання коефіцієнтного методу оцінки портфеля промислових кредитів з метою забезпечення його оптимального складу та встановлення максимального ліміту кредитування з огляду на галузеву ознаку; визначення критеріїв відповідності складу та структури портфеля промислових кредитів засадам сталого розвитку.

2. Удосконалено науково-прикладні засади управління якістю банківського кредитування промисловості в умовах економічної нестабільності, які можуть бути використані на мікро-, мезо- та макрорівнях управління як банківськими установами, так і наглядовими органами (зокрема НБУ), та полягають у: формалізації етапів управління якістю портфеля промислових кредитів; виокремленні рівнів управління та впливу якості портфеля промислових кредитів на розвиток економіки; визначенні характеристик якості портфеля промислових кредитів, оцінка яких є обов'язковою; використанні коефіцієнтного методу оцінки показників дохідності та ризику промислового кредитування банками; ідентифікації ключових загальноекономічних чинників, які можуть впливати на якість

промислового кредитування банками; застосуванні авторської методики оцінки загальної якості промислового кредитного портфеля банку (банків) на мікро-, мезо- та макрорівнях управління з використанням інструментарію економіко-математичного моделювання; визначенні найбільш прогресивних методів управління якістю портфеля промислових кредитів в умовах динамічного макроекономічного середовища.

3. Конкретизовано напрями вирішення проблем управління непрацюючими кредитами промислових підприємств, пов'язаних із недосконалістю вітчизняного законодавства та судової системи, що є важливим елементом удосконалення інституційно-організаційних аспектів активізації банківського кредитування промисловості в Україні в частині правового інституту. Це дасть змогу акцентувати увагу на необхідності дотримання та доопрацювання законодавства у сфері захисту прав кредитора та інвесторів, як важливої передумови поживавлення їх інтересу у фінансуванні промисловості, загального зниження відсоткових ставок за промисловими кредитами в результаті підвищення конкуренції в цьому сегменті кредитування, загальної активізації банківського кредитування промисловості в Україні.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено теоретичне обґрунтування та узагальнення засад банківського кредитування промислових підприємств у забезпеченні розвитку економіки, проведено оцінювання впливу банківського кредитування промислових підприємств на розвиток вітчизняної економіки, сформульовано науково-практичні рекомендації щодо активізації розвитку цього виду кредитування в Україні й запропоновано нове вирішення важливої наукової проблеми, яка полягає у:

1. На основі дослідження теоретико-методологічних підходів вчених до тлумачення ланцюга змістоутворювальних понять уточнено розуміння сутності банківського кредитування промисловості за допомогою розкриття його економічного змісту за допомогою інституціонального, функціонального та відтворювального наукових підходів.

2. Розкрито класифікацію різновидів банківського кредитування промисловості, що доповнилась за рахунок таких специфічних класифікаційних ознак: галузева належність; належність до моделі економіки за «кольором»; дотримання у господарській діяльності засад сталого розвитку; належність до стратегічних галузей; технологічний ступінь розвитку; спеціалізація банку-кредитора; участь в програмах, проєктах державної та / або міжнародної підтримки індустріального розвитку; масштаб соціально-економічного впливу від кредитування.

3. Узагальнено багатокритеріальну класифікацію характерних ризиків банківського кредитування промисловості за рахунок введення поряд з широкоживаними класифікаційними ознаками низки нових, а саме в залежності від: моделі економіки за кольором; дотримання засад сталого розвитку; форми власності банку-кредитора; спеціалізації банку-кредитора; кількості учасників банківського кредитування; перебування у реєстрі стратегічно-важливих підприємств / об'єктів; віднесення підприємства / його

проєкту до об'єктів підвищеної небезпеки; галузевої спрямованості; ступеня технологічного розвитку; ознаки зовнішньоекономічної діяльності; виду концентрації промислового кредитного портфеля банку; участі підприємства в проєктах, програмах державної та / або міжнародної підтримки; масштабу наслідків реалізації ризику банківського кредитування промислового підприємства.

4. На основі ґрунтового аналізу сучасної та вітчизняної літератури на предмет загальноекономічних детермінант виникнення кредитних ризиків при банківського кредитування промисловості, запропоновано виокремлювати такі ключові із їх множини: кредитний рейтинг країни; економічна циклічність; галузеві пропорції; рівень інфляції; ВВП; рівень NPLs промислових підприємств; експортно-імпортне регулювання; монопольна конкуренція; інноваційний розвиток; зміни в системі оподаткування; ставка центрального банку; кон'юнктура товарного, валютного, грошово-кредитного, іпотечного ринків; інвестиційне середовище; форс-мажор; економіка природокористування та охорона навколишнього середовища тощо.

5. Запропоновано теоретичне обґрунтування взаємозв'язку банківського кредитування промисловості і розвитку економіки таким чином: виходячи з того, що система загальноекономічних чинників впливу на банківського кредитування промисловості представляє собою певну множину чинників та їх взаємозв'язків, які впливають на головні суб'єкти кредитування (на банк як кредитора та на промислове підприємство як на позичальника), та на об'єкт кредитування (кредитний проєкт), доцільно стверджувати, що переважання позитивних загальноекономічних чинників формує сприятливе для розвитку та активізації банківського кредитування промисловості середовище, а отже, збільшується ефективність цього виду банківського кредитування.

6. Удосконалено науково-аналітичний інструментарій оцінювання тенденцій розвитку банківського кредитування вітчизняних промислових підприємств шляхом кореляційно-регресійного та графічного аналізу взаємовпливу банківського кредитування промисловості і множини

економічних чинників макроекономічного середовища в Україні. Це дало змогу виявити особливості цього взаємозв'язку, з'ясувати внесок промислового кредитування у розвиток економіки України в останні роки, обґрунтувати вплив окремих економічних чинників макроекономічного середовища на вектор розвитку банківського кредитування промисловості в Україні.

7. Розвинено науково-методичні засади управління якістю промислового кредитування (на рівні банку, групи банків, системи в цілому) в умовах економічної нестабільності, які можуть бути використані на мікро-, мезо- та макрорівнях управління як банківськими установами, так і наглядовими органами (зокрема, НБУ). Імплементация вироблених рекомендацій уможливорює: здійснення оцінки сумарного впливу групи показників дохідності, ризику та стійкості до мінливого макроекономічного середовища на якість промислового кредитування; забезпечення своєчасної реакції банку (наглядового органу) на макроекономічні шоки і коливання з метою вжиття превентивних заходів щодо мінімізації їх негативного впливу.

8. Сформульовано науково-практичні пропозиції щодо удосконалення інституційно-організаційних аспектів активізації промислового кредитування в Україні в частині фінансового інституту, в частині правового інституту та в частині інституту інфраструктури кредитування промисловості. Імплементация вироблених пропозицій уможливорює: в частині фінансового інституту – формування ефективної фінансової та промислової політики держави щодо використання потенціалу банків державного сектору у забезпеченні економічного зростання та сталого розвитку економіки; в частині правового інституту – акцентування на необхідності дотримання та доопрацювання законодавства у сфері захисту прав кредитора та інвесторів, як важливої передумови активізації банківського кредитування промисловості в Україні; в частині інституту інфраструктури кредитування промисловості – забезпечення обміну знаннями у сфері промислового розвитку, виконання завдань Цілі сталого розвитку: «Промисловість, інновації та інфраструктура» та сприяння сталому розвитку економіки України.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущак Є. М., Дропа Я. Б., Луцик О. М. Особливості управління кредитними ризиками банків в сучасних умовах. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 2. С. 88 - 96.
2. Андрущак Є. М., Перепьолкіна О. О., Герасименко А. В. Управління непрацюючими кредитами банків: світовий досвід. Економіка та суспільство. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-25> (Дата звернення: 30.09.2024)
3. Андрущак Є. М., Фуфалько В. С. Вплив фінансово-економічних чинників на управління кредитним портфелем комерційного банку на прикладі АТ АКБ «ЛьВІВ». Вісник ЛТЕУ. Економічні науки. 2021. № 64. С. 25-30.
4. Богдан Т. Фінансово-економічні наслідки війни. LB.ua. 2023. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoeconomichni_naslidki.html (Дата звернення: 30.09.2024)
5. Ванькович Д. В., Демчишак Н. Б., Луковська Ю. М. Діагностування стану інвестиційного клімату в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 1. С. 11-18. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2018/4.pdf (Дата звернення: 27.09.2024)
6. Гаряга Л. О. Кредитний ризик: ідентифікація, класифікація та методи оцінки. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Суми: УАБС НБУ, 2006. Т. 17. С. 318-329.
7. Герасименко А. В. Фінансово-економічний розвиток промислових підприємств в сучасних реаліях України. Науковий погляд: економіка та управління. 2023. № 1(81). С. 162-171.
8. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ: КНЕУ, 2006. 600 с.
9. Гудзь Т. П., Герчіков М. О. Банківська система України в умовах

війни. Науковий вісник ОНЕУ. 2023. №1/2. С. 53-58.

10. Гудзь Т. П., Прохоренко О. Ю. Роль та місце кредитування промисловості державними банками. Трансформаційні процеси в економіці: від конкуренції до кооперації. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 24 жовтня 2024 р. / редкол.: Ю. В. Телячий (гол.) та ін. Хмельницький : ХКТЕІ, 2024. С. 107-109.

11. Гудзь Т. П. Теорія і методологія формування фінансової рівноваги підприємства: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2018. 463 с.

12. Гудзь Т. П. Фактори розвитку банківського кредитування підприємств в Україні. Науковий вісник ОНЕУ. 2021. №7/8. С. 24-32.

13. Гудзь Т. П. Фінансовий та реальний сектори економіки України в умовах війни. Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях : зб. матеріалів XXI Міжнар. наук.-практ. конф. Одеського національного економічного університету, 26-27 квітня 2023 р. Одеса : ОНЕУ, 2023. С. 108-109.

14. Данилишин Б. М., Шостак Л. Б. Сталий розвиток в системі природно-ресурсних обмежень Київ: СОПС України НАНУ, 1999. 367 с.

15. Дашко І. М. Аналіз сучасного стану розвитку промислової галузі України. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2020. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/88.pdf (Дата звернення: 20.09.2024)

16. Демчишак Н. Б., Гудима Р. П. Розвиток фінтеху в Україні та світі на основі використання технологій блокчейну і штучного інтелекту. Ефективна економіка. 2021. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=6&y=2021>. (Дата звернення: 20.09.2024)

17. Демчишак Н. Б. Формування цифрової економіки та фінансове регулювання інноваційної діяльності в Україні: сучасна парадигма і секторальні пріоритети: монографія. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2023. 526 с.

18. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (Дата звернення: 27.09.2024)

19. Державна служба статистики України.
URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Дата звернення: 27.09.2024)
20. Дзюблюк О. В., Махалова О. Л. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах трансформації економіки: монографія. Тернопіль: Вектор, 2008. 324 с.
21. Долومانжи А., Андаліцька І. Ранкова атака: є влучання в об'єкти енергоструктури. Інформаційне агентство УНІАН. 2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/rankova-ataka-u-kijivskiy-oblastivluchannya-v-energetichniy-ob-yekt-12122973.html> (Дата звернення: 27.09.2024)
22. Дропа Я. Б., Макаренко У. Б. Концепція модернізації управління фінансовими ресурсами розвитку національної економіки України. Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2019. Вип. 37. С. 191-198. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/37_2019/37.pdf (Дата звернення: 27.09.2024)
23. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник: вид. 4-те. перероб. і допов. Львів: Вид-во Львівського банківського інституту НБУ, 2002. 566 с.
24. Карапетян О. М. Кредитний рейтинг як інструмент впливу на індикатори фінансової стійкості держави. Наука й економіка. 2013. № 4(32). Т.1. С. 75-79.
25. Кильник В. В., Прохоренко О. Ю. Сучасний стан банківського кредитування в Україні. Х молодіжна науково-практична інтернет-конференція «Наука і молодь», 28 листопада 2024 р. Полтава: ПУЕТ. С.
26. Коваленко Д. І. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика: навчальний посібник Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 578 с.
27. Корнєєв В. В. Інституційна роль банків розвитку у формуванні кредитних передумов стабілізації економіки України. Вісник ТНЕУ. 2016. № 1. С. 99-109.
28. Корнєєв В. В., Матвієнко Г. Виклики та перспективи розвитку фінансового ринку країн ЄС в умовах діджиталізації. Формування ринкової

економіки в Україні. 2019. Вип. 42. С. 86-98.

29. Корнєєв В. В., Терещенко Г. М. Розвиток фінансового сектору України та захист прав інвесторів у контексті інтеграції міжнародних інвестиційних ринків. Фінанси, облік і аудит. 2017. Вип. 1(29). С. 122-133.

30. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Дата звернення: 30.10.2024)

31. Крупка М. І., Баран О. Б. Економічна сутність проблемного кредиту у банківській діяльності. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. № 26(2). С. 209-217.

32. Крупка М. І., Ванькович Д. В., Кульчицький М. І. Банківське кредитування пріоритетних галузей економіки в механізмі реалізації фінансової політики України. Економіка та суспільство. 2024. № 60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-21> (Дата звернення: 30.10.2024)

33. Крупка М. І., Демчишак Н. Б. Аналіз формування й використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в Україні. Фінанси України. 2012. № 2. С. 26-37.

34. Крупка М. І. Фінансові інновації державних банків України. Фінансовий простір. 2014. № 4(16). С. 127-131.

35. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua> (Дата звернення: 27.09.2024)

36. Міністерство фінансів України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/> (Дата звернення: 30.09.2024)

37. Мороз М., Бондаренко Є. Збитки промисловості через війну. Вокс Україна. 2022 р. URL: <https://voxukraine.org/zbytky-promyslovosti-cherez-vijnu/> (Дата звернення: 27.09.2024)

38. Мороз А., Савлук М. Банківські операції: підручник. Харків: ХНУ, 2006. 165 с.

39. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/> Дата

звернення: 04.09.2024)

40. Ніколаєнко Ю. В. Економічна сутність кредитного ризику в банківській сфері: особливості і проблеми. Економіка та держава. 2015. № 12. С. 42-45.

41. Однорог Д.А. Макроекономічні фактори та ефективність кредитів комерційних банків у Гані. Науковий журнал «А'ОГОΣ. Мистецтво наукової думки». 2019. № 3. С. 32-36.

42. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/> (Дата звернення: 04.09.2024)

43. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/> (Дата звернення: 04.09.2024)

44. Офіційний сайт АБ «УКРГАЗБАНК». URL: <https://www.ukrgasbank.com/> (Дата звернення: 04.09.2024)

45. Офіційний сайт АТ «Укрексімбанк». URL: <https://www.eximb.com/> (Дата звернення: 04.09.2024)

46. Офіційний сайт АТ «Сенс Банк». URL: <https://sensebank.ua/> (Дата звернення: 04.09.2024)

47. Охріменко І. Б. Ризики банківського кредитування в Україні: чинники, реалії та напрямки удосконалення управління. Фінанси, облік і аудит. 2018. № 2(32). С. 159-176.

48. Оцінка потреб після катастрофи (PDNA). Катастрофа на греблі Каховської ГЕС 2023 року, Україна. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2023-10/PDNA%20Final%20and%20Cleared%20UKR%20-%2016Oct.pdf> / (Дата звернення: 27.09.2024)

49. Підхомний О., Демид В. Фінансові мотиви застосування блокчейнтехнологій у банківській справі. Економіка та суспільство. 2021. № 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-29> (Дата звернення: 20.09.2024)

50. Пірог В. В. Оцінювання якості кредитного портфеля банків з урахуванням виконання економічних нормативів НБУ. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.18. С. 228-235.

51. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (Дата звернення: 27.09.2024)

52. Полякова Ю. В., Руцишин Н. М. Вітчизняна промисловість в умовах глобалізації: національний та регіональний вимір. Вісник ЛТЕУ. Економічні науки. 2022. № 66. С. 29-35.

53. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: КНЕУ, 2004. 468 с.

54. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування: Закон України від 03.07.2018 № 2478-VIII/Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 46. ст.368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2478-19#Text> (Дата звернення 27.09.2024)

55. Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2022-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 20.09.2024)

56. Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України: Постанова НБУ від 18.07.2019 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19#Text> (Дата звернення: 20.09.2024)

57. Про схвалення основних (стратегічних) напрямів діяльності банків державного сектору на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 р. № 356-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2022-%D1%80#Text> (Дата звернення: 27.09.2024)

58. Словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/> (Дата звернення: 10.09.2024)

59. Смага Л. М., Гнатів О. А. Вплив макроекономічних чинників на кредитну діяльність банків. Проблеми і перспективи розвитку банківської

системи України: збірник наукових праць. Суми: УАБС НБУ, 2007. Т. 22.С. 246-258.

60. Тростянська К. М. Ризики кредитної діяльності банку. Наукові записки. Серія економіка. 2008. № 10. С. 212-217.

61. Ціль 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура». Бізнес Дія. 2021. URL: <https://business.diia.gov.ua/handbook/sustainable-development-goals/cil-9-promislovist-innovacii-ta-infrastruktura> (Дата звернення: 05.09.2024)

62. Черв'яков І. М. Економічний розвиток, економічне зростання і фактори, які стримують економічне зростання України. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 6. С. 99-102.

63. Шевчук В. Я., Сахаєв В. Г. Сталий розвиток і економіка природовідтворення: монографія. Київ: Геопринт, 2004. 214 с.

64. Шишкіна О. Класифікація промислових підприємств у контексті управління фінансовими ризиками. Галицький економічний вісник. 2020. № 2(63). С. 164-175.

65. Яворський Р. Розвиток банківської системи в Україні: Матеріали досліджень переможців всеукраїнського конкурсу «Економічні реформи в Україні». Київ, 1999. 107 с.

66. Ярошевська О. В. Рейтингові оцінки емітентів та цінних паперів у системі розвитку фондового ринку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. № 25(2). С. 140-143.

67. Barna M., Ruschyshyn N. Banking system of the country: elements, functions and potential in ensuring economic growth. Scientific Horizons. 2020. № 23(10). P. 54–67. URL: [https://doi.org/10.48077/scihor.23\(10\).2020.54-67](https://doi.org/10.48077/scihor.23(10).2020.54-67) (Дата звернення: 10.09.2024)

68. Behr P., Schmidt R. The German Banking System. 2016. DOI: 10.1057/978-1-137-52144-6_21 (Дата звернення: 27.09.2024)

69. Credit Risk Concentration. Open Risk Manual. URL: https://www.openriskmanual.org/wiki/Credit_Risk_Concentration (Дата звернення:

20.09.2024)

70. Fisher A. The rising financialization of the U.S. economy harms workers and their families, threatening a strong recovery. 2021. URL: <https://equitablegrowth.org/the-rising-financialization-of-the-u-s-economy-harms-workers-and-their-families-threatening-a-strong-recovery/> (Дата звернення: 27.09.2024)

71. Herasymenko A. The contribution of bank lending to industrial enterprises in improving the macroeconomic environment: evidence from Saudi Arabia. *Economics and Region*. 2022. No. 3(86). P. 51-58.

72. Identifying Water-Related Business Risks. URL: <https://ceowatermandate.org/accounting/core-functions/> (Дата звернення: 20.09.2024)

73. Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/m/macroeconomy.asp> (Дата звернення: 20.10.2024)

74. Jabbouri I., Naili M. Does ownership concentration affect cost of debt? Evidence from an emerging market. *Review of Behavioral Finance*. 2020. Vol. 12No. 3. P. 282-296. DOI: <https://doi.org/10.1108/RBF-10-2018-0106> (Дата звернення: 05.09.2024)

75. Key Credit Factors For The Metals And Mining Downstream Industry. 2013. URL: <https://www.maalot.co.il/publications/T20140107164018.pdf> (Дата звернення: 20.09.2024)

76. Knowledge exchange in the field of industrial development: The case the Industrial Knowledge Bank. Chalmers Reproservice, Göteborg, Sweden 2018. URL: <https://odr.chalmers.se/server/api/core/bitstreams/94dc2e08-2f3d-48dc-9b51-7435b4288ef8/content> (Дата звернення: 05.09.2024)

77. Korneev V., Gryshova I., Kyzym M., Khaustova V., Kramarev H. Assessment of the Industrial Structure and its Influence on Sustainable Economic Development and Quality of Life of the Population of Different World Countries. *Sustainability*. 2020. Iss. 12 (5). No. 2072. URL: <https://doi.org/10.3390/su12052072> (Дата звернення: 10.09.2024)

78. Lebedeva L., Moskalenko O. Impact of the covid-19 pandemic on the industrial sector: implications for economic policy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2021. No. 7(5). P. 114-122.

79. Mladen M. Ivic. Economic growth and development. *Journal of Process Management – New Technologies, International*. 2015. Vol. 3. No. 1. P. 55-62. URL: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/2334-735X/2015/2334-735X1501055I.pdf> (Дата звернення: 27.09.2024)

80. Official website of Federal Deposit Insurance Corporation (USA). URL: <https://www.fdic.gov/> (Дата звернення: 15.09.2024)

81. Official website of Deutsche Bundesbank. URL: <https://www.bundesbank.de/> (Дата звернення: 27.09.2024)

82. Official website of OECD. URL: <https://stats.oecd.org/> (Дата звернення: 15.09.2024)

83. Official website of Green Finance Platform. URL: [Official website of Green Finance Platform. URL: https://www.greenfinanceplatform.org/finance/banking](https://www.greenfinanceplatform.org/finance/banking) (Дата звернення: 30.09.2024)

84. Official website of European Central Bank. URL: <https://sdw.ecb.europa.eu/> (Дата звернення: 27.09.2024)

85. Official web-site of UNECE. URL: <https://w3.unece.org/PXWeb/en> (Дата звернення: 30.09.2024)

86. Orr S., Cartwright A., Tickner D. Understanding water risks. 2009. URL: https://awsassets.panda.org/downloads/understanding_water_risk_iv.pdf (Дата звернення: 20.09.2024)

87. Risk Management in Manufacturing: A Breakdown of Best Practices. 2020. URL: <https://www.firstcitizens.com/commercial/insights/industryexpertise/risk-management-in-manufacturing> (Дата звернення: 20.09.2024)

88. The Difference Between Industrial And Commercial Banks. Glass&Goldberg. URL: <https://glassgoldberg.com/2020/02/24/the-differencebetween-industrial-and-commercialbanks/#:~:text=Examples%20of%20industrial%20banks%20include,in%20the%20state%20of%20Utah> (Дата звернення:

20.10.2024)

89. The four pillars of sustainability. FutureLearn. URL: <https://www.futurelearn.com/info/courses/sustainablebusiness/0/steps/78337#:~:text=However%2C%20it%20actually%20refers%20to,the%20four%20pillars%20of%20sustainability> (Дата звернення: 27.09.2024)